

Şeyh İbrahim Gülşenî (ö. 1534) Dîvânı'nın Yeni Bulunan Nüshası ve Yayınlanmamış Şiirleri

Doç. Dr. İlyas KAYAOKAY

Munzur Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,, Eski Türk Edebiyatı A.B.D., ilyaskayaokay@munzur.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-8544-2307>

Öz

Bazı kaynaklara göre Azerbaycan'ın Berdea şehrinde bazı kaynaklara göre de Diyarbakır'da doğduğu ifade edilen Halvetîliğin Gülşeniyye kolunun bânisi Şeyh İbrahim Gülşenî (ö. 1534), 15. asrın ikinci yarısı ile 16. asrın ilk yarısında yaşamış tasavvuf edebiyatının velud mutasavvıflarındandır. Ömer Rüşenî Dede'nin (ö.1487) müridi olan İbrahim Gülşenî üç dilde dîvân tertip etmiş, pek çok eser yazmıştır. Onun Türkçe dîvânının neşri üzerine bugüne kadar Türkiye'de iki doktora tezi ve Azerbaycan'da da bir kitap çalışması yapılmıştır. Gülşenî'nin Türkçe dîvânının; 4'ü yurtdışında, 11'i Türkiye'deki kütüphanelerde olmak üzere 15 nüshası mevcuttur. Mürettep olmayan, ekserisi müntehabât kabîlinden olan bu nüshaların her birinde farklı şiirler vardır. İbrahim Gülşenî'nin bugün bilinen şiir sayısı 1287 olup bunlardan beşi tuyuğdur.

Bu makalede, İbrahim Gülşenî'nin Türkçe dîvânının yeni bulunan bir nüshasından hareketle onun bilinmeyen şiirleri ortaya konulmuştur. Şahsî kütüphanemizdeki 84 varaklık bu 12. nüsha, bir müzayededen satın alınmış olup içerisinde 306 manzume kayıtlıdır. Yaptığımız mukayeselerle yeni nüshadaki 2 kaside, 39 gazel, 1 rubâ'î ve 62 aded tuyuğun Türkiye'de neşredilmiş 1287 şiir içerisinde bulunmadığı anlaşılmıştır. Azerbaycan'da yapılan dîvân neşriyle kıyasladığımızda ise 10 gazel ve 1 rubâ'î ve 62 aded tuyuğun yayınlanmadığı tespit edilmiştir. Çalışmamızda, mezkûr yeni nüsha ile neşredilmemiş şiirlerin tanıtımı, incelemesi ve transkripsiyonlu aktarımı yapılarak *İbrahim Gülşenî Dîvânı*'na katkı sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Halvetiyye, Tasavvuf, Tuyuğ, Divan, Eski Anadolu Türkçesi, Metin neşri.

Newly Found Copy of Sheikh İbrahim Gülşenî (d. 1534) Diwan and Unpublished Poems

Abstract

Sheikh İbrahim Gülşenî (d. 1534), the founder of the Gülşeniyye branch of Halvatism, who is said to have been born in Berdea in Azerbaijan according to some sources and in Diyarbakır according to others, is one of the most influential figures of Sufi literature who lived in the second half of the 15th and first half of the 16th centuries. A disciple of Ömer Rüşenî Dede (d.1487), İbrahim Gülşenî composed diwan in three languages and wrote many works. Two doctoral dissertations in Turkey and a book in Azerbaijan have been conducted on the publication of his Turkish diwan. There are 15 copies of his Turkish diwan, 4 of which are abroad and 11 of which are in libraries in Turkey. There are different poems in each of these copies, most of which are in the form of selection. The number of İbrahim Gülşenî's poems known today is 1287, five of which are tuyuğs.

In this article, based on a newly discovered copy of İbrahim Gülşenî's Turkish diwan, his unknown poems are presented. This 12th copy in our personal library, consisting of 84 pages, was purchased at an auction and contains 306 verses. With the comparisons we made, it was understood that 2 qasida, 39 ghazals, 1 rubâ'î and 62 tuyuğ in the new copy were not among the 1287 poems published in Turkey. When we compare it with the diwan publication made in Azerbaijan, it was determined that 10 ghazals, 1 rubâ'î and 62 tuyuğ were not published. In our study, we have contributed to İbrahim Gülşenî Diwan by introducing, analyzing and transcribing the new copy and unpublished poems.

Keywords: Azerbaijan, Halvatism, Sufism, Tuyuğ, Diwan, Old Anatolian Turkish, Text publication.

Giriş

15. asır, tasavvuf tarihi ve edebiyatı açısından önemli bir yere sahiptir. Zira Osmanlı'nın büyümesiyle birlikte tasavvuf kültürü de yaygınlık kazanmış ve bu devirde pek çok yeni tarikat neşv ü nema bulmuştur. Bu asırda ortaya çıkan tarikatlardan biri de Halvetiyye'nin Gülşeniyye kolu olup bânisi, Dede Ömer Rûşenî'nin (ö. 1487) müridlerinden Şeyh İbrahim Gülşenî'dir. Künyesi, İbrahim bin Muhammed bin İbrahim bin Şehâbeddîn bin Aydoğmuş bin Gündoğmuş bin Oğuz Atâ olan Gülşenî, kimi araştırmacılara göre Diyarbakır, kimilerine göre de Azerbaycan/Berdea doğumlu olup 15. asrın ikinci yarısı ile 16. asrın ilk yarısında yaşamıştır. Babasının adı Muhammed el-Âmidî, annesinin adı Hediyetullah Hanım olup âlim bir aileye mensuptur. Henüz iki yaşında babasını kaybeden İbrahim Gülşenî hakkındaki bugünkü malumatımızı; oğlu Ahmed Hayâlî'nin (1485-1569) halifesi, *Bâleybelen* yapma dilinin de mucidi Muhyî-i Gülşenî'nin *Menâkıb-ı İbrahim Gülşenî* (Koç ve Tanrıverdi, 2014) adlı eserine borçluyuz. Onun, on beş yaşına kadar amcası Seydî Alî Efendi'den eğitim gördüğü ve sonra Tebriz'e giderek Uzun Hasan'ın kazaskeri Molla Hasan'ın himayesini girdiği ve ilim tahsil ettiği, Gülşenî mahlasını ona veren pîri Ömer Rûşenî Dede ile burada tanıştığı bilinmektedir. Gerek Akkoyunlu devrinde Uzun Hasan ve Yakup Bey'den gerek Memlûk idârecilerinden gerek Osmanlı sultanları Yavuz ve oğlu Kânûnî'den takdir ve hürmet gören İbrahim Gülşenî hakkında pek çok menkıbe anlatılır. 114 yıl yaşadığı bildirilen Gülşenî, Mısır'a yerleşir ve 1534 yılında Kahire'de vefat eder. Bugün Diyarbakır'da kendisine atfedilen bir türbe bulunmaktadır. İbrahim Gülşenî, Arapça, Farsça ve Türkçe dîvân tertip etmiş ve bu üç dilde pek çok eser yazmıştır. *Mesnevî*'ye nazîre olan Farsça *Manevî*, *Kenzü'l-Cevâhir* ile *Kıdem-nâme*, *Râz-nâme*, *Pend-nâme* gibi bazı eserleri bilinse de *Simurg-nâme* gibi kayıp eserleri de vardır. Yine ona izâfe edilen bazı eserler de mevcuttur. (Hayatı ve eserleri hakkında daha fazla bilgi için bkz: Yazıcı, 1951: 84-96; Akay, 1996: 14-23; Konur, 1998: 78-137; Azamat, 2000: 301-304; Yıldız, 2002: 57-95; Musayeva, 2006: 1-26; Musayeva, 2012: 8-64; Koç ve Tanrıverdi, 2014: 13-26; Avçin, 2021: 1-35; Macit, 2021). Tebriz, Kahire ve Anadolu coğrafyasında pek çok irşad faaliyetinde bulunan, talebe yetiştiren Gülşenî'nin edebiyatımız açısından en değerli eseri şüphesiz Türkçe Dîvânı'dır. Bu çalışmanın konusunu da Gülşenî Dîvânı'nın yeni keşfedilen nüshası teşkil etmektedir. Evvela *Gülşenî Dîvânı*'nın bilinen nüshaları ve yayımlanmış şiirleri hakkında malumat verilecektir. Akabinde İstanbul'daki bir yazma eser müzayedesinden tarafımızca satın alınan yeni bir nüsha ile mezkûr nüshadaki meçhul

manzumelerinin tanıtımı ile Arap harflerinden Latin harflerine transkripsiyon usulüyle aktarımı yapılacaktır.

1. İbrahim Gülşenî Dîvânı'nın Bilinen Nüshaları ve Manzumeleri

Gülşenî Dîvânı üzerine ikisi Türkiye'de biri Azerbaycan'da olmak üzere üç tenkidli neşir çalışması yapılmış olup Türkiye'deki çalışmaların ikisi de doktora tezidir. Dîvân üzerine yapılan ilk doktora tezi 1996 yılında Mehmet Akay tarafından hazırlanan tezdır.¹ Akay, çalışmasında dîvânın yedi adet nüshası olduğunu bildirerek bunlardan sadece dördünü edisyon kritikte kullanır. Çalışmada tavsifi yapılan nüshalar (Akay, 1996: 24-35) şunlardır:

1. Millet Kütüphanesi Nüshası (Ali Emîrî, Manzum No: 379)
2. Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası (Cârullah Veliyyüddin No: 1661)
3. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nüshası (Türkçe Yazmalar No: 890)
4. Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Nüshası I (Mustafa Çon, No: A.289)
5. Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Nüshası II (No: 982, Kayıp Nüsha, Yazıcı, 1951: 98)
6. Raif Yelkenci Nüshası (Kayıp Nüsha, Yazıcı, 1951: 101 Konur, 1998: 184-185))
7. Konya İzzet Koyunoğlu Müzesi Nüshası (Vasfi Mahir Kocatürk Nüshası) (T.Y. 13196)

Akay, mezkûr doktora tezinde bu nüshalardan ilk dördünü kullanmış lakin edisyon kritik metoduna aykırı bir yöntemi benimsemiştir. Bütün nüshalar müntehabât yani seçme olduğu için birbirinden farklı sayıda ve farklı şiirleri ihtiva etmektedir. Akay, sadece dört nüshada müşterek olan şiirleri alarak hariçte kalan diğer manzumeleri dîvâna dahil etmemiştir. Araştırmacı, maksadının gramer özelliklerini belirlemek olduğunu bilhassa ifade etmiştir (1996: 43). Akay'ın neşrinde biri nâ-tâmm gazel ve üç tuyuğ olmak üzere yekûn olarak 174 manzume yer almaktadır ki bu sayı, *Gülşenî Dîvânı*'nın yalnızca onda birine tekabül etmektedir.

Bundan mütevellid 2021 yılında *İbrahim Gülşenî Dîvânı* üzerine ikinci bir doktora çalışması yapılmış olup Mehmet Avçin'in söz konusu tezi² *Gülşenî Dîvânı* üzerine yapılan en kapsamlı çalışma hüviyetindedir. Avçin, Yazıcı, Konur ve Akay'ın bildirdiği nüshalara ek olarak takriben bin manzumeyi ihtiva eden *Gülşenî Dîvânı*'nın en hacimli nüshası olarak bilinen *Şevket Rado* nüshasını keşfetmiştir (2021: 53). Yine Akay'dan farklı olarak bir nüsha daha bildirerek *İbrahim Gülşenî Dîvânı*'nın Türkiye'deki el yazma eser kütüphanelerinde bilinen nüsha sayısını dokuza

¹ Akay, M. (1996). İbrahim Gülşenî'nin Dîvânı (Metin-Dil Hususiyetleri-Sözlük), Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.

² Avçin, M. (2021). İbrahim Gülşenî Divanı, Doktora Tezi, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.

çıkarmıştır. Adı geçen nüsha, daha evvel Tahsin Yazıcı'nın sonrasında Himmet Konur'un (1998: 185) bildirdiği Edirne Selimiye Yazmaları, No: 1353'te kayıtlı olan ancak "bulunamadığı" ifade edilen nüshadır (Avçin: 2021: 56). Avçin, Yazıcı (1951: 101) ve Konur'un (1998: 184) bildirdiği Prof. Dr. Şerefeddin Yaltkaya'nın şahsî kitaplığında yer alan nüshadan hiç söz etmemiştir.

Avçin de Akay gibi pek çok nüsha bildirmesine rağmen tenkidli neşirde sadece üç nüshayı dikkate almış ve *Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi*'nde yer alan 564 şiiri ihtiva eden en hacimli ikinci nüshayı "temin edemediğinden"³ çalışmasına dahil edememiştir. Avçin, doktora tezinde metni teşkil için şu üç nüshayı esas almıştır:

1. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları No: 31
2. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, No: 890
3. Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî, Manzum No: 379

Avçin, bu nüshalardan hareketle İbrahim Gülşenî'nin 1287 şiirini tespit edebilmiştir. (1280 kaside-gazel, bir mesnevi, bir murabba ve beş aded tuyuğ). Bu hacimli çalışmada dikkat çeken hususlar birazdan bahsedeceğimiz Azerbaycan'daki çalışmaların dikkate alınmaması ve Ankara D.T.C.F.'sindeki hacimli nüshanın temin edilememesidir ki Ankara'daki nüsha hem başka araştırmacılar hem de tarafımızca görülmüştür.

İbrahim Gülşenî Dîvânı üzerine bir de Azerbaycan'da yapılmış bir neşir vardır. Gülşenî üzerine yaptığı kıymetli çalışmalarla maruf Azade Musayeva'nın 2006 yılında Bakü'de yayımladığı "Şeyx İbrahim Gülşeni Berdei Divan" adlı çalışmada⁴ üç aded nüshanın esas alındığı görülür ki bunlardan ikisi daha evvel bilinmeyen İtalya'daki Vatikan Apostol ve Rusya'daki Saint Petersburg el yazma eser kütüphanelerinde bulunan nüshalardır. Diğer nüsha da sehven "Ankara Millet Kütüphanesi" olarak bildirilen Ali Emîrî nüshasıdır. İstanbul Üniversitesi nüshasını da temin eden Musayeva, bazı sebeplerden bu nüshayı çalışmaya dahil edemediğini bildirmiştir (2006: 11). Rusya'da bulunan nüshanın "EA Şərqsünaslıq İnstitutunun Sankt-Peterburqdakı Əlyazmalar bölməsində B-1206 şifri altında" (Musayeva, 2006: 11) kayıtlı olduğu ifade edilir. 148 varak hacmindeki bu yazmanın 126a-148b varaklarındaki *Gülşenî Dîvânı*'nda 69 manzume mevcuttur. Yine 148 varalıklı Vatikan Apostol nüshası da "Vat. Turco 216" yer numarasıyla kayıtlı olup bu nüshada da 277

³ "DTCF Küt. No.a289, 242 varaktır, mecmua-yı devavin niteliğindedir içerisinde Ruşeni Divanı ve İbrahim Şahidi'ye ait eserler de mevcuttur. Gülşenî'ye ait 12 tuyuğ, 2 müfred, 2 tevhid, 7 mesnevi ve 541 gazel mevcuttur. (İlgili kütüphane ile iletişime geçilmiş olsa da bu nüshaya ulaşılamamıştır.)" (Avçin, 2021: 55).

⁴ Türkiye'de baskısı bulunmayan bu eserin her iki baskısını da ricamız üzerine temin edip bize gönderen Azerbaycanlı değerli akademisyen Prof. Dr. Parvana Bayram'a ve yine ricamız üzere çalışmamızı okuyup tenkidlerini bildiren Mustafa Asım Küçükbaşçı'ya müteşekkirim.

manzumenin olduğu ifade edilmektedir (Musayeva, 2006: 12). Musayeva'nın tenkidli neşrinde ise yekûnu gazel-kasidelerden müteşekkil 408 aded manzume yer almaktadır. Akay'ın 1996 tarihli doktora tezinin bu çalışmada görülmediği anlaşılmaktadır.

Azade Musayeva (burada soyadı Musabeyli olarak geçer) 2012 yılında bu çalışmasının ikinci baskısını yapar. İkinci baskı, iki ciltten oluşmaktadır ve çalışmaya büyük ölçüde yeni ekleme ve tashihler yapılmıştır. Başta Akay ve Yazıcı'nın çalışmaları olmak üzere pek çok çalışma görülmüş, ilk baskıdaki noksanlıklar giderilmiştir. Musayeva, “Şeyx İbrahim Gülşeni Bærdæi və Türk Divanı, I-II” adlı kitabında, ilk baskıda üç olan nüsha sayısını altıya çıkarır. Edisyon kritiğe dahil edilen üç yeni nüshadan en dikkat çeken, diğerk hiçbir kaynakta söz edilmeyen Ankara Millî Kütüphane’de F.B - 127 yer numarasıyla kayıtlı Fahri Bilge nüshasıdır. Diğerk nüshalar gibi bir nevi müntehabât olan bu yeni nüshada 450 şiir mevcuttur. Diğerk iki nüsha da bilinen Süleymaniye Cârullah Veliyyüddin ve İstanbul Üniversitesi nüshalarıdır.

Musayeva, yukarıda zikredilen nüshalardan bahsetmekle birlikte bu kitabında iki yurtdışı nüshası daha tespit etmiştir. Bu iki yeni nüsha da Avusturya Millî Kütüphanesi’nde 1090 ve 1401 yer numaralarıyla kayıtlıdır (Musayeva, 2012: 124). Avusturya Millî Kütüphanesi’nde 1090 yer numarasıyla kayıtlı 47 varaklık mecmuanın 29b-37a yapraklarında Gülşeni’nin az sayıda manzumesi vardır. Avusturya Millî Kütüphanesi’nde 1401 yer numarasıyla kayıtlı 51 varaklık yazma ise Gülşeni’nin şiirlerinden seçkidir (Musayeva, 2012: 125).

Musayeva 2012’deki bu ikinci baskıda şiir sayısını 408’den 766’ya çıkarmıştır. Ancak bir gazel hatalı olup 662 numaralı gazel içindeki bir beyit matla beyti zannedilerek geri kalan beyitler ayrı gazel olarak yazılmıştır (2012: 944). Bu hatalı gazel çıkarıldığında 765 manzumenin olduğu görülür.

Toparlayacak olursak; İbrahim Gülşeni’nin Türkçe Dîvân’ının Türkiye’deki el yazma eser kütüphanelerinde kayıtlı olan ve bilinen nüsha sayısı 11’dir. Yurt dışındaki el yazma eser kütüphanelerinde kayıtlı nüsha sayısı ise dördüttür:

a. Yurtiçindeki Nüshalar

1. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları No: 31, (1000 kadar şiir vardır)
2. Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi, Mustafa Çon, No: A.289, (564 şiir vardır)
3. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar No: 890, (550 şiir vardır)
4. Süleymaniye Kütüphanesi, Cârullah Veliyyüddin No: 1661, (501 şiir vardır)
5. Ankara Millî Kütüphane, Fahri Bilge No: 127, (450 şiir vardır)

6. Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî, Manzum No: 379, (183 şiir vardır)
7. Konya İzzet Koyunoğlu Müzesi, T.Y. 13196, (78 şiir vardır)
8. Edirne Selimiye Yazmaları, No: 1353, (Şiir sayısı bilinmemektedir)
9. Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi, No: 982, (Kayıp)
10. Raif Yelkenci Nüshası (Kayıp)
11. Prof. Dr. Şerefeddin Yaltkaya Nüshası (Kayıp)

b. Yurtdışındaki Nüshalar:

12. Rusya Saint Petersburg Yazmaları, B-1206
13. Vatikan Apostol, Vat. Turco 216
14. Avusturya Millî Kütüphanesi, No: 1090
15. Avusturya Millî Kütüphanesi, No: 1401

Şüphesiz *Gülşenî Dîvânı*'nın ileride başka nüshalarının da çıkması muhtemeldir. Özellikle tarikat ehli şairlerin divanları genellikle müridi oldukları şeyhlerinin eserleriyle birlikte istinsah edilmiştir. Mesela *Abdurrahim Tırsî Dîvânı*'nın çoğu nüshası şeyhi Eşrefoğlu Rûmî'nin dîvân nüshaları içinde görülür. Aynı durum İbrahim Gülşenî için de geçerli olup çoğu nüshada mürşidi Ömer Rûşenî'nin dîvânı ve diğer eserleri de vardır. *İbrahim Gülşenî Dîvânı*'nın bazı nüshaları yarı mürettep özellikleri taşımasına rağmen hiçbiri teknil nüsha değildir. Çoğu nüsha, yazmalarda da belirtildiği gibi “müntehabât” yani bir nevi seçkidir. Hemen her nüshada şiir sayıları birbirinden farklı olduğundan başka nüshada olan şiirler diğer nüshada görülmeyebilir. *Gülşenî Dîvânı*, yapılan üç neşire rağmen henüz tekâmüle erememiştir. 1287 şiir ihtiva etmesiyle Mehmet Avçin'in doktora tezi, şimdilik en geniş kaynak konumundadır. Yeni nüshalar buldukça şiirler daha da artacaktır ki sonraki bölümde yeni bulunan 16. nüsha tanıtılacak ve neşredilmiş dîvâna ne kadar katkı sunduğu ifade edilecektir.

2. İbrahim Gülşenî Dîvânı'nın Yeni Bulunan Nüshası ve Bilinmeyen Şiirleri

Gülşenî Dîvânı'nın yurtiçinde tespit edilen 12. nüshası şahsî kütüphanemizde yer almaktadır. Söz konusu nüsha, İstanbul'da düzenlenen bir müzayededen tarafımızca satın alınmıştır. Dîvân, 14x21 cm. ölçülerinde olup vişne rengi deri cilt içerisindedir. Şemse kısımlarında 5 cm ebadında altın yaldızlı Sultan II. Abdulhamid tuğrası ve yine 3 cm ebadında altın yaldızlı hilal vardır. Yazma, 84 varak hacminde olup sondaki iki varak boştur. İnce aharlı ve suyolu filigranlı yapraklara sahip eserin başı ve sonu tam olup nestalik-talik hatlıdır. Her varakın b yüzünde rakabe mevcut olup

baştan sona siyah mürekkep kullanılmıştır. Sayfalarda cetvel ve sayfa numarası olmayıp her sayfada satır sayısı 15-20 arasında değişmektedir. Beyitler, bazen yan yana bazen de alt alta yazılmıştır.

Eserin ser-levhasında başlık olmayıp altın yaldızlar içinde Besmele yazılıdır. Besmele'nin üzerinde de yine çiçekli bir bahçenin resmedildiği kırmızı, pembe ve yeşil renklerinin baskın olduğu güzel, canlı bir tezhip vardır. Yazma üzerinde herhangi bir istinsah tarihi görülme de ketebe kısmında eserin adı ve müstensihinin kim olduğu kayıtlıdır. Ferağ kaydında bildirildiğine göre eserin adı “Müntehabât-ı Dîvân-ı Hâzret-i Gülşenî”dir. Anlaşılacağı üzere bu nüsha da diğer pek çok *Gülşenî Dîvânı* nüshası gibi bir nevi seçkidir. Yazmanın müstensihi, “Şu‘ayb Şerefe’ddîn” adında bir zat olup hâtimede şu kayıt vardır: “Temmet müntehabât-ı Dîvân-ı Hâzret-i Gülşenî mette‘anâ’llâhu bi-feyzihî’l-‘âlî bi-ķalemi efķari’l-muvahħidîn Şu‘ayb Şerefe’d-đm kâne’llâhu lehû”. (*Hâzret-i Gülşenî’nin Dîvânı’ndan Seçmeler tamam oldu. Allah onun yüce feyzinden bizleri istifade ettirsin. Muvahhidlerin / tevhid ehlinin en fakiri Şuayb Şerefeddin’in kalemiyle. Allah onunla beraber olsun*).

Yazma, çok iyi korunmuş olup herhangi bir tahribat söz konusu değildir. Dîvân içerisinde 16a-16b sayfalarında Arapça dua mevcut olup şiirler hurûf-ı hecâ sırasına göre dizilmemiştir.

Bu dîvân içerisinde yekûnu İbrahim Gülşenî’ye ait 306 aded manzume mevcut olup şimdiye kadar tespit edilen nüshalar içerisinde en hacimli altıncı nüsha konumundadır. Bu nüshanın en önemli özelliği, bilinmeyen gazelleriyle birlikte İbrahim Gülşenî’nin 1 rubâ‘i ve 65 aded tuyuğunu ihtiva etmesidir. Zira en hacimli nüsha olarak bilinen Şevket Rado nüshasında bile birkaç tuyuğ vardır. Bilinen nüshalar içerisinde en fazla tuyuğ Ankara D.T.C.F.’sindeki yazmada (12 aded) ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’ndeki nüshada (11 tuyuğ) vardır. Rubâ‘i ise 15 nüshanın hiçbirinde görülmez.

Yeni nüshadaki 1 rubâ‘i ve 62 aded tuyuğ daha evvel hiçbir *Gülşenî Dîvânı* neşrinde (Akay, 1996, Musayeva, 2006 ve 2012, Avçin, 2021) yayımlanmamıştır. Rubâ‘i nazım şekli, ilk defa bu nüshada görülmüş olup geri kalan üç tuyuğ yayımlanmıştır. 306 şiirin 240’ını gazel teşkil etmektedir. Bu gazelleri, Türkiye’de yapılan Avçin ve Akay’ın neşirleriyle mukayese ettiğimizde 2 kaside ve 39 gazelin yayımlanmamış olduğu tespit edilmiştir. Bu gazeller içerisinde;

‘Aşk ile gönül gözün açalıdan görürem (Şiir No: 14)

mısraıyla başlayan dokuz beyitlik gazelin matla beytinin Avçin’in neşrinde yer aldığı görülür. Bu matla beyitli gazel, Avçin’in neşrinde beş beyit olup (2021: 1000) matla dışında müşterek beyit

yoktur. Bunun haricinde sadece ikinci beytin sadr yani ilk mısraı iki şiirde ortaktır. Musayeva'nın iki neşrinde de bu gazelin ilk beyti mevcut olup geri kalan dört beyit farklıdır (2006: 226 ve 2012: 709).

'Adem mülkine girmeyen vücūduñ n'eydüñ bilmez (Şiir No: 28) mısraıyla başlayan gazelin de ilk mısraı Avçin'in neşrettiği divanda (2021: 496) mevcuttur. Ayrıca Musayeva'nın neşrinin 2. baskısında da bu mısra vardır, ancak geri kalan beyitler farklıdır (2012: 536-537).

Avçin ve Akay'ın neşirlerinde bulunmayan bazı gazellerin ise Azade Musayeva'nın kitabının ilk baskısında bulunduğu müşahede edilmektedir.

N'idem şeytānsuz ādem çünki olmaz (Şiir No: 9, Musayeva, 2006: 141) mısraıyla başlayan gazel, Avçin ve Akay'ın neşirlerinde yok iken Musayeva'da mevcuttur. Avçin ve Akay'ın neşirlerinde bulunmayan ancak Musayeva'nın kitabının ilk baskısında görülen diğer gazellerin ilk mısraları şunlardır:

İy 'aşıklar iy şādıklar şoruñ baña n'itdüm ahlı (Şiir No: 7, Musayeva, 2006: 378)

Terk eyleyüp inkārını gel ikrār it erenlere (Şiir No: 17, Musayeva, 2006: 341)

Belā diñ 'aşkuñ adın kim şorarsa (Şiir No: 22, Musayeva, 2006: 332)

'Aşk eriyüm diyenüñ diñle nedür hālını (Şiir No: 23, Musayeva, 2006: 363)

Musayeva, daha evvel değindiğimiz üzere yayımladığı dîvânın 2012'deki ikinci baskısında kullandığı nüsha sayısını altıya çıkarmış ve şiirler de yarı ölçüde artmıştır. Bu durumda şahsî kitaplığımızdaki müşterek şiir sayısının da artmasına sebep olmuştur. İlk baskıda olmayıp ikinci baskıda yer alan müşterek şiirler, kuvvetle muhtemel edisyon kritiğe dahil ettiği Fahri Bilge nüshasından elde edilmiştir. Musayeva'nın neşrinde hangi şiirlerin hangi nüshalarda yer aldığı, nüshalardaki farklılıklar belirtilmemiştir. 20 beyitlik ilk kaside ve 16 beyitlik ikinci kaside olan elif-nâme, Musayeva'nın neşrinde büyük okuma farkları ve hatalarıyla yer almaktadır:

İy ola evvel şifātuñ ibtidā (Şiir No: 1, Musayeva, 2012: 335)

Evvele evvel olalı ibtidā (Şiir No: 2, Musayeva, 2012: 333-334)

Musayeva'nın kitabının ikinci baskısında yer alan ancak pek çok kelime ve okuma farkları olan diğer müşterek manzumelerin ilk mısraları şunlardır:

Ne şirindür cānumdan ey perī-rū (Şiir No: 5, Musayeva, 2012: 881-882)

'Aşka gönül vormeyen her ne disem anlamaz (Şiir No: 8, Musayeva, 2012: 545)

N'idem bilemezem 'aşkuñ elinden (Şiir No: 10, Musayeva, 2012: 861-862)

- Bugün devrān imāmından şalā virem uyan gelsün (Şiir No: 12, Musayeva, 2012: 863-864)
Her bād ilen geçiren ‘ömrünü herze yire (Şiir No: 13, Musayeva, 2012: 940-942)
‘Aşka viren gönlünü almaz imiş şınadum (Şiir No: 15, Musayeva, 2012: 782-783)
Cemālūñ sūre-i Raḥmān degül mi (Şiir No: 19, Musayeva, 2012: 1000-1001)
Devāsuz derd imiş ‘aşkuñ ki dermān bulamaz kimse (Şiir No: 20, Musayeva, 2012: 933)
Dutmayan ‘aşkuñ orucın bilemez bayrāmını (Şiir No: 22, Musayeva, 2012: 1004)
N’idem ‘aşk ile ḥālinden ḥaber-dār olamaz kimse (Şiir No: 24, Musayeva, 2012: 937-938)
Ne diyüben ‘aşk ile ḥāletimi anladam (Şiir No: 25, Musayeva, 2012: 777)
Her münāfık iki dinden idüben ikrārını (Şiir No: 26, Musayeva, 2012: 1024)
Her şürete bağanın yolın urur geyesi (Şiir No: 27, Musayeva, 2012: 1034-1035)
Her kim hevā hevesden hem-dem olur bizümle (Şiir No: 29, Musayeva, 2012: 955-956)
N’idem çün ‘aşk ile ḥālüm bilür yoḥ (Şiir No: 31, Musayeva, 2012: 373-374)
N’idem çoḥlar oruc dutup nedür bayrāmını bilmez (Şiir No: 32, Musayeva, 2012: 539)
Yine ḥayretten itürdüm özümü (Şiir No: 33, Musayeva, 2012: 1002-1003)
‘Aşk ile ḥālüm disem kim ağlaya kim güle (Şiir No: 34, Musayeva, 2012: 943-944)⁵
Nice ‘aşkuñ elinden dād idem ben (Şiir No: 35, Musayeva, 2012: 858)
‘Aşka nazar yokdurur mebbe’ ile müntehā (Şiir No: 36, Musayeva, 2012: 334-335)
Maḥabbet mülkūñ isteyen bulur ‘aşkuñ cihānını (Şiir No: 38, Musayeva, 2012: 1013-1014)
N’idem bencileyin ‘aşka giriftār olamaz kimse (Şiir No: 39, Musayeva, 2012: 938-939)
İy bī-ḥaber bu demden dirlik demini iste (Şiir No: 40, Musayeva, 2012: 947-948)
Kim olupdur bencileyin derd-i ‘aşka mübtelā (Şiir No: 41, Musayeva, 2012: 337-338)

Anlaşılaçağı üzere Avçin ve Akay’ın Türkiye’deki neşirlerinde bulunmayan 41 şiirden 31’i Azerbaycanlı araştırmacı Musayeva’nın neşrinin ikinci baskısında yer almaktadır. O hâlde çalışmamızda yer verdiğimiz 1 rubâ’i, 62 tuyuğ ile birlikte 10 aded gazel, daha evvel ne yurtiçinde ne de yurtdışında hiçbir surette yayımlanmıştır. Ancak Musayeva’nın verdiği metinlerde pek çok eksiklik ve hata olduğundan ve Azerbaycan dil ve imla kurallarına göre yazıldığından Türkiye’deki neşirlerde yayımlanmamış 41 şiirin metnine burada yer verilmiştir. İlk mısralarını verdiğimiz şu 10 gazeli ise hiçbir yerde yayımlanmadığı için ayrı tutmak gerekir:

Ne istersen *bilüben* bil kimi her sū (Şiir No: 3)

Alup gönlümü benden bir perī-ḥū (Şiir No: 4)

⁵ 20 beyitlik bu gazel Musayeva’nın neşrinin 2. baskısında 10’ar beyitlik iki ayrı gazel olarak yazılmıştır. (2012: 944)

N'idem hecrün beni vaşluñdan ayru (Şiir No: 6)

N'idem 'aşkuñ yüzün bu göz göremez (Şiir No: 11)

'Aşk ile gönül gözün açalıdan görürem (Şiir No: 14)

'Aşk ile bildüm nedür nefis ile Rabbi baña (Şiir No: 16)

Şaykal urup gönlüme pāsını sildüm ahu (Şiir No: 18)

'Adem mülkine girmeyen vücūduñ n'eydügin bilmez (Şiir No: 28)

'Aql ile her kim ister 'aşkuñ özin bu[lamaz] (Şiir No: 30)

N'idem her bî-ħaber mülhid Yezîd'i (Şiir No: 37)

Bu şiirlerden 30 no'lu gazele de şüpheyle yaklaşıyoruz. Zira 10 beyitlik çift vezinle yazılmış bu gazelin müstensih hatası sonucu başka gazelle birleştirilmiş olma ihtimali vardır. Zira gazelin ilk dört beyti Musayeva'nın neşrindeki yine on beyitlik bir gazelde görülmektedir (2012: 543). Her iki gazelde de kalan altı beyit farklıdır. 30 no'lu gazelin 5-10. beyitleri Musayeva'da da yoktur.

3. Yeni Nüshadaki Manzumelerin Tanıtımı

İbrahim Gülşenî Dîvânı'nın yeni nüshasında bulunan bu şiirlerin eşkâl-i nazm dağılımına baktığımızda en çok şiir 62 manzume ile tuyuğ formunda yazılmıştır. Malum olduğu üzere tuyuğ, Türklerin edebiyata kazandırdığı, yalnızca *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla nazmedilen dört mısradan müteşekkil bir nazım şeklidir. "Rubâ'ıyyât" başlığıyla kaydedilen bu tuyuğların da eksik olduğunu sanıyoruz. Sadece ilk şiir rubâ'î olup tuyuğlar hurûf-ı hecâya göre dizilmiştir ve "h" sesine kadar yazılmıştır.

Geri kalan 41 şiirden ikisinin kaside formunda olduğu görülür. 1 ve 2 no'lu şiirler muhtevâsından anlaşıldığına göre kaside olup klasik kaside tertibindeki gibi nesib, girizgah vb. gibi bölümleri yoktur. İlk kaside tevhid, ikinci kaside de dikkat çekici bir edebî tür olan elif-nâmedir⁶.

39 manzume ise gazel formunda olup bazılarının 15 beyitten fazla olduğu müşahede edilir. 4, 12, 13, 17, 19, 29 ve 34 no'lu yedi aded gazel 15 beyti aşan birer *gazel-i mutavvel* örneğidir. Bu şiirleri "kaside" olarak değerlendirmemizin yegâne sebebi muhtevalarıdır. 1 ve 2 no'lu şiirlerin kaside olmasının sebebi ise belirli bir türe ait olmalarıdır. Zira tevhid muhtevalı kasideler divanlarda ekseriyetle baş tarafta yer alır. Yine elif-nâme türündeki manzumeler de kaside formunda nazmedilir. Bu elif-nâme daha muhtasar olup her bir harfe birkaç beyit tahsis edilmemiştir.

⁶ Elif-nâme türü hakkında daha fazla bilgi için bk: Kaplan, H. (2022). "Klasik Türk Edebiyatında Elif-nâme Geleneği ve İsmail Hikmetî'nin Elif-nâmeleri", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6 (2), 437-384.

Tevhid muhtevalı kaside 20, elif-nâme kasidesi de 16 beyittir. Ancak 4 ve 17 no'lu gazeller 17 beyit, 13 no'lu gazel 18 beyit, 34 no'lu gazel de 20 beyittir. Bu şiirler içerisinde beş beyit hacminde sadece bir gazel olup on beytin altında sadece 12 gazel vardır. (Şiir no: 6, 7, 8, 11, 14, 16, 20, 22, 23, 25, 33 ve 35). Gazellerin %69'u yani 27'sinde beyit sayısı onu aşmaktadır. Esasında bu durum devrin gazel anlayışıyla paralellik gösterir.

Gazellerin türü, *Gülşenî Dîvânı*'nın genel yapısına uygun olarak "sûfiyâne" ağırlıklıdır. 39 gazelin %64'üne tekâbül eden 25 aded manzume "sûfiyâne gazel" türündedir. 3, 7, 8, 9, 12, 14, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39 ve 40 no'lu gazellerde dinî-tasavvufî mevzulardan söz edilmektedir. 12 aded gazelde de aşk ve aşka dair hususiyetler baskın şekilde işlenmiş olup bu şiirler "âşıkâne gazel" türündedir. 4, 5, 6, 10, 11, 15, 16, 20, 21, 31, 35 ve 41 no'lu gazellerde ilâhî aşk, aşk karşısındaki hâller, sevgiliye dair mevzular ele alınmıştır. Geri kalan 13 ve 26 no'lu iki gazel ise "hakîmâne gazel" türünde olup özellikle 13 no'lu gazel bir nevi pend-nâme olarak da kabul edilebilir. Zira bu gazelin son beytinde geçen "Pend ise besdür anlar hâlden haber habîre" mısraı gazelin maksadını izhar etmektedir.

Rubâ'î ve tuyuğların dışında kalan 41 manzumenin vezin dağılımına baktığımızda heceli manzumelerin bulunmadığı görülür. Şiirlerin takriben %50'sine tekâbül eden kısmı yani 20 şiir Hezec bahrinden bir kalıpla yazılmıştır. En çok kullanılan kalıp Hezec bahrinin "mefâilün mefâilün feülün" kalıbı olup 13 gazel bu vezindedir. (Şiir no: 3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 19, 21, 31, 33, 35 ve 37). Yine 7 aded gazel de aynı bahrin "mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün" kalıbıyla nazmedilmiştir. (Şiir No: 12, 20, 24, 28, 32, 38 ve 39).

Manzumelerde en fazla kullanılan ikinci vezin Münserih bahrinin "müfteilün fâilün müfteilün fâilün" kalıbı olup dokuz manzumenin vezni bu şekildedir. (Şiir No: 8, 14, 15, 16, 18, 23, 25, 34 ve 36). 4 aded gazel Muzâri bahrinin "mefûlü fâilâtün mefûlü fâilâtün" kalıbıyla (Şiir No: 13, 27, 29 ve 40), 3 aded gazel Remel bahrinin "fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün" kalıbıyla (Şiir No: 22, 26 ve 41), 2 aded kaside Serî bahrinin "müfteilün müfteilün fâilün" kalıbıyla (Şiir No: 1 ve 2) ve 2 aded gazel de Recez bahrinin "müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün" kalıbıyla (Şiir No: 7 ve 17) yazılmıştır.

30 no'lu gazelin ise farklı bir özelliği vardır. 10 beyitten müteşekkil çift vezinle yazılmış bu manzumenin ilk dört beyti "mefûlü fâilâtün mefûlü fâilâtün" kalıbıyla, geri kalan beyitleri ise "müfteilün fâilün müfteilün fâilün" kalıbıyla söylenmiştir. Daha evvel belirttiğimiz gibi muktesebatımızca bu gazelde müstensih hatası vardır. Müstensih aynı kafiyedeki iki şiiri sehven

birleştirmiştir. İbrahim Gülşenî'nin şiirleri arasındaki tek rubâ'i de Hezec bahrinin Ahreb vezni olan "mefûlü mefâîlü mefâîlü feûl" ile nazmedilmiştir.

İbrahim Gülşenî, diğer mutasavvıf şairlerde de görüldüğü gibi vezne çok değer atfetmemiştir. Pek çok mısradaki vezin hataları mevcut olup çalışmamızda dipnotlar hâlinde veznin aksadığı yerler belirtilmiştir. Bazı hatalar şairden kaynaklandığı gibi müstensihthen kaynaklanan kusurlar da vardır. İbrahim Gülşenî'nin yeni şiirlerinde vezin gibi kafiye ve redifte de bazı problemler vardır. Tuyuğlar haricindeki müreddef manzumelerde redif bazen kafiye işlevinde kullanılmıştır. 9, 11, 12, 14, 17, 18, 21, 25, 27, 28 ve 30 no'lu 11 adet gazelde kafiye bütünlüğü yoktur. Kafiyeleri kusurlu bu gazelerde kafiye görevini redif üstlenmiştir.

Genel olarak vezin gibi kafiye ve redif de Gülşenî'nin diğer şiirleriyle benzer özelliklere sahiptir. Yarım ve tam kafiyelerin ağırlıkta olduğu manzumelerde en fazla -â (4), -l (4) ve -û/ü (4) kafiye sesleri kullanılmış olup 16 adet manzumede tek sesli yarım kafiye vardır. (Şiir No: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 15, 20, 24, 31, 34, 36 ve 41). 41 manzumenin sadece 10'unda redif olmayıp (Şiir No: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 16, 34, 36 ve 41) geri kalan 31 manzume müreddefdir. 41 şiirin genel olarak şekil ve muhteva hususiyetlerini şöyle özetleyebiliriz:

Sıra No:	Nazım Şekli	Beyit sayısı	Türü	Kafiye	Redif	Vezin
1	Kaside	20	Tevhid	-â	-	Müfteilün müfteilün fâilün
2	Kaside	16	Elif-nâme	-â	-	Müfteilün müfteilün fâilün
3	Gazel	10	Sûfiyâne	-û/-u	-	Mefâîlün mefâîlün feûlün
4	Gazel	17	Âşıkâne	-û/-u	-	Mefâîlün mefâîlün feûlün
5	Gazel	11	Âşıkâne	-û/-u	-	Mefâîlün mefâîlün feûlün
6	Gazel	8	Âşıkâne	-û/-u	-	Mefâîlün mefâîlün feûlün
7	Gazel	7	Sûfiyâne	-t	-dum ahı	Müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün
8	Gazel	8	Sûfiyâne	η/k	-lamaz/lemez	Müfteilün fâilün müfteilün fâilün
9	Gazel	11	Sûfiyâne	hatalı	-maz	Mefâîlün mefâîlün feûlün
10	Gazel	11	Âşıkâne	-ı	-inden	Mefâîlün mefâîlün feûlün
11	Gazel	7	Âşıkâne	hatalı	-e/a maz	Mefâîlün mefâîlün feûlün
12	Gazel	16	Sûfiyâne	hatalı	-an gelsün	Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün
13	Gazel	18	Hakîmâne	-ir/îr	-e	Mefûlü fâilâtün mefûlü fâilâtün
14	Gazel	9	Sûfiyâne	hatalı	-aram/erem	Müfteilün fâilün müfteilün fâilün
15	Gazel	11	Âşıkâne	-l	-maz imiş sînadum	Müfteilün fâilün müfteilün fâilün
16	Gazel	6	Âşıkâne	-ηa	-	Müfteilün fâilün müfteilün fâilün

17	Gazel	17	Sûfiyâne	hatalı	gel ikrâr it erenlere	Müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün
18	Gazel	11	Sûfiyâne	hatalı	-düm/dum ahı	Müfteilün fâilün müfteilün fâilün
19	Gazel	18	Sûfiyâne	-ân	degül mi	Mefâilün mefâilün feülün
20	Gazel	6	Âşıkâne	-l	-amaz kimse	Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün
21	Gazel	11	Âşıkâne	hatalı	-erse/arsa	Mefâilün mefâilün feülün
22	Gazel	7	Sûfiyâne	-âm	-ını	Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün
23	Gazel	7	Sûfiyâne	-âl	-ini	Müfteilün fâilün müfteilün fâilün
24	Gazel	11	Sûfiyâne	-l	-amaz/emez kimse	Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün
25	Gazel	9	Sûfiyâne	hatalı	-ladam	Müfteilün fâilün müfteilün fâilün
26	Gazel	12	Hakîmâne	-âr	-ını	Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün
27	Gazel	10	Sûfiyâne	hatalı	-ı	Mefûlü fâilâtün mefûlü fâilâtün
28	Gazel	11	Sûfiyâne	hatalı	-maz/mez	Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün
29	Gazel	15	Sûfiyâne	-em	olur bizümle	Mefûlü fâilâtün mefûlü fâilâtün
30	Gazel	10	Sûfiyâne	hatalı	-mez/maz	Mefûlü fâilâtün mefûlü fâilâtün-Müfteilün fâilün müfteilün fâilün
31	Gazel	11	Âşıkâne	-l	-ur/ür yoğ	Mefâilün mefâilün feülün
32	Gazel	10	Sûfiyâne	-âm	-ını bilmez	Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün
33	Gazel	5	Sûfiyâne	-öz/üz	-ümi	Mefâilün mefâilün feülün
34	Gazel	20	Sûfiyâne	-e	-	Müfteilün fâilün müfteilün fâilün
35	Gazel	6	Âşıkâne	-âd	idem ben	Mefâilün mefâilün feülün
36	Gazel	11	Sûfiyâne	-â	-	Müfteilün fâilün müfteilün fâilün
37	Gazel	13	Sûfiyâne	-îd	-i	Mefâilün mefâilün feülün
38	Gazel	11	Sûfiyâne	-ân	-ını	Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün
39	Gazel	10	Sûfiyâne	-âr	olamaz kimse	Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün
40	Gazel	14	Sûfiyâne	-er	-lik/lık demini iste	Mefûlü fâilâtün mefûlü fâilâtün
41	Gazel	14	Âşıkâne	-â	-	Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

İbrahim Gülşenî'nin bu yeni şiirleri de mevcut dîvânındaki şiirleriyle aynı gâyede olup hemen her manzumesi dinî-tasavvufî meselelerden bahsetmektedir. Yunus Emre gibi mutasavvıflar için söylenen dil ve üslup özellikleri bu şiirler için de geçerlidir. Sâde ve anlaşılır, tasannudan uzak cümle yapılarının hâkim olduğu şiirlerde, karmaşık terkip ve ibarelere neredeyse hiç rastlanılmaz. Gülşenî, nâsih üslubuyla pek çok uyarı ve tavsiyede bulunur. Bundan ötürü dil, herkese hitap etmektedir. Az sayıda da olsa bazı Arapça âyet, hadis ve sözler iktibasen anlatımı kuvvetlendirmek için zikredilmiştir:

- ‘Acz ile “**lâ-uhşî**”⁷ dimeden şenâ (1/4)
“**Nefahtu fihi min rûhî**”⁸ demidür (10/10)
“**Men Rabbüke**”⁹ sorulmadan gel ikrâr it erenlere (17/10)
Danık yiter saña “**Levlâke**”¹⁰ Hâk’ dan (19/5)
Deyüben “**innâ vecednâ**”¹¹ lec idüp ısrârını (26/6)
İder da‘vet diyüp “**hel min mezîdi**”¹² (37/11)
‘Adem-i nisbet görebilmez bu mülkünü “**Kün-fe-kânını**”¹³ (38/2)

Her ne kadar yazmanın istinsah tarihi belli olmasa da Gülşenî’nin yaşadığı devir olan Eski Anadolu Türkçesi döneminin dil ve imla özellikleri korunmuş hâldedir. Ancak ikili imlalar eserin geçiş döneminde yani 16-17. asırda istinsah edilmiş olabileceğini de gösterir. Yahut başka bir eski nüshadan nüshadan kopya edildiği için o nüshanın dil ve imla özellikleri korunmuştur. Zira eserin adının “Müntehabât” olması bu düşünceyi desteklemektedir. Metinlerde pek çok arkaik ek ve kelimeler görülür. Eski Anadolu Türkçesi devrinin bilhassa Azerbaycan sahasının karakteristik imla özelliği olarak ħ sesleri bazı yerlerde k şeklinde de müşahade edilir. Örneğin “yoh”, “ırah”, “hamu”, “bah-”, “haçan” vb. gibi bazı kelimelerdeki ħ sesleri sadece birkaç mısra da olsa “k” şeklinde imla edilmiştir. Bazı misaller şunlardır:

- Zātuña **yoh** evvel ile intihâ (1/1)
Yokdur anuñ ehline n’itse cenâh (T. 62/2)
Münkir **ırah**dan urup it kimi bizden yaña (8/3)
Yağın degül yoluñ **ırah** gel ikrâr it erenlere (17/11)
Bes ki Ğanî’sün **hamudan** zât ile
Hâk yolunuñ tâlibi tıfla dönüpdür **kamu** (25/7)
Her neye **bahup** gören andan İlah (1/15)
Her şürete **bağanın** yolın urur geyesi (27/1)
Uran terkin ikiligün **haçan** dir (3/3)
Âdemi hem-dem **kaçan** hayvân ider (T. 21/3)

⁷ “Seni hakkıyla şenâ etmem mümkün değildir!” Hadis, (Tirmizî, Şerhü's- Sahihî't-Tirmizî III-52)

⁸ “Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!” Hicr sûresi, 29. âyet.

⁹ Rabbin kim?

¹⁰ “Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım” Kutsî Hadis olduğu rivayet edilen sözün ilk kelimesidir.

¹¹ “Atalarımızı bu din üzere buldukk” Zuhur sûresi, 22. âyet.

¹² “Daha fazla yok mu? Daha olmayacak mı” anlamına gelen Arapça söz. Aynı zamanda âyette cehennemin söyleyeceği bildirilen bir sözdür. Kaf Sûresi, 30. âyet.

¹³ “Bir şeyi dilediği zaman, O’nun emri o şeye ancak “Ol!” demektir. O da hemen oluverir.” Yâsîn sûresi, 82. âyet.

Hayret budur yolunda ‘aşkuñ **ayah** başındum (30/3)

Başdan geçüp **ayah** koy ‘aşkuñ yolına andan (40/5)

Ki isteyen anı **çohdur** velī kim bulamaz kimse (24/4)

Şınadum **çokları** kaçır anuñ derdine dimeyüp (39/2)

Kelime başında t olması gereken seslerin bazen “d”li yani çift şekilde imla edildiği de görülmektedir:

Hağ’un emrin **dutup** nehyini şalmaz (9/10)

Tutarken el ü ayağuş āhıret için kıl yarağuş (17/7)

Danık yiter saña “Levlāke” Hağ’dan (19/5)

Tanıdum Rüşenī’den yılduzumı (33/5)

Eski Anadolu Türkçesi devri dil hususiyetlerini göstermesi açısından arkaik eklere misal vermemizde fayda vardır:

‘Aşka nazar yok**durur** mebden ile müntehā (36/1)

Ġayret için zā kıl**uban** mürtecā (2/6)

Fağr ile fağr id**übenü** Muştafa (1/16)

Bulamazam nire gitdi **diğüz** (4/8)

Kılıpudur sağ iken hasretle şayru (6/1)

Sencileyin fāş idüp mahfi iken şonlamaz (8/8)

Ġıyāmet cum‘a gününde **kopısar** didi Peyğamber (12/7)

Dördi budur **anlağıl** Hağ didi kim diğlegil (15/6)

‘İlm-i ledün **qālını** hālet ilen diy**icek** (25/3)

Yine bu döneme ait arkaik kelimelerden bazı misaller şunlardır:

Olup fi‘lün saña **yuhuda** **gözü** (3/8)

Açılalı iki dükkān kılmağ için **aşşı** ziyān (7/5)

Kim dir anı uluyup **segriyüben** çınlamaz (8/3)

İtürüben özin ister bulamaz (11/3)

‘Aşkı bilen Rabb’ini bilür imiş bildüm **uş** (16/2)

Gönjül virüp sevdiğüm görmek için **ivdigüm** (18/3)

Ürküdüben felsefi ‘aql ile **belgiledem** (25/3)

Münkir-i şeytān-şifat **uğrısıdur** sözümün (34/15)

Her kimün kim **yarıcısı** Hağ ola (T.4/1)

4. Metin

Neşirde klâsik transkripsiyon alfabesi kullanılmış olup metnin imlasına müdahil olunmamıştır. Şiirler, yazmada yer alan sayfa numarasına göre dizilmiştir ve hangi varakta yer almışsa altına [köşeli parantez] içinde numarası yazılmıştır. Manzumelere ve beyitlere numara verilmiştir. Arapça ibareler “tırnak içinde” yeni harflerle transkribe edilmiştir ve Türkçesi dipnotta verilmiştir. Müstensihthen kaynaklanan imla hatalarına müdahale edilmiş olup vezin ve mananın öncelendiği metin tamiri esasları gözetilmiştir.

Atıf bağlaçları dahil tef'ilenin bozulduğu kelime ve ekler [köşeli parantez] içinde yazılmıştır. Metinde yer alan ancak vezni bozan fazla hece ve kelimeler (parantez) içinde gösterilmiştir. Hece yedirmeli ulamaların yapıldığı kelimelerde (ki_ola) “_” alt çizgi, bu yedirmeli ulamalar vezni bozmuyorsa da ‘ kesme işareti (k'ola) kullanılmıştır. Vezin, ilgili şiir numarasının hemen altında italik şekilde belirtilmiştir. Vezin kusurları dipnot hâlinde kaynağıyla birlikte bildirilmiştir. Şiirlerin vezni gösterilirken daha önceki tüm neşirlerimizde riayet ettiğimiz metot esas alınmıştır. Yani metindeki imale, zihaf, med gibi aruz hususiyetleri italik biçimde gösterilmiştir. İmalede sadece ilgili heceler, “ezelle”; med (fark) ve zihaf (sıfâtun) ise sadece ilgili harfler, italik şekilde vurgulanmıştır.

1.

[Müfteilün müfteilün fâilün]

1. İy ola evvel şifâtun ibtidâ
Zātuña yoḥ evvel ile intihâ
2. Evvel ezelle ebedün vaşfidur
Lem-yezel'i zâhir ü bâtın-nümâ
3. Kim biliser vaş ile zātuñ nedür
Derk idüben fark ile sende ğnâ
4. Çünkü şifâtımı senün kim bilür
'Acz ile “lâ-uḥş”¹⁴ dimeden şenâ
5. Bes ki Ğanî'sün hamudan zât ile
Vaşfuñ olur her dinilen Rabbenâ

¹⁴ “Seni hakkıyla senâ etmem mümkün değildir!” Hadis, (Tirmizî, Şerhü's- Sahihi't-Tirmizî III-52)

6. Zāhir ü bāṭın şıfātıdır olan
Evvel ü āḫir dinilen müntehā
7. Kim bilür evvel ile evvelinün
Tā ki *aḫa* evvel [ü] āḫir diye
8. Yoğ iken evvel var *idi* evvelün
Evvel için evvele iy Kibriyā
9. ‘İlmün iden ‘ayn ile vaşfuğ gören
Ġayba şühüd *idüben anuñ* liḳā
10. Cüz’ ü küllün ‘ilmi *saḫa* ‘ayn iken
Nirde *idi ağ* u qaradan nümā
11. Evvel *ile* āḫiri yoğ ‘ilminün
Cüz’ ü külle şānuğ için irtikā
12. *Bire iki* ān ile şānuğ virür
‘İlme göre terbiyet *ile* beḳā
13. Her ki bilür cem‘ ile farḫuğ nedür
Rabb [ü] İlāh bir demek *aḫa* revā
14. Rabb ü İlāh ‘a göre birdür diyen
Göremez o biri ikiden fezā
15. Her neye *baḫup* gören andan İlāh
Cem‘e göre bir oluban Murtażā
16. Farḫa nażar *dimez anı* cem‘ iken
Faḫr ile faḫr *idübenü* Muştafā
17. Kim ne bilür cem‘ ile farḫı nedür
Keşret iden vaḫdet-i şeyden hevā [4b]
18. Cem‘e iren birden *iki* göremez
Farḫa nażar *diyüben arz* u semā

19. Ne dir isem şey'ile lâ şey nedür
Anlayamaz münkir anı muṭlaḳā
20. Rūşenî'den Gülşenî'nüñ cem'idür
Farḳa göre her ne ise müntehā [5a]

2.

[Müfteilün müfteilün fāilün]

1. Evvele evvel olaḥ ibtidā
Besmele'dür nām-ı İläh ile bā
2. Evveli yoḥ evvele mebde' nuḥust
Evvel ü āḥir olamaz bā vü tā
3. Ādem [ü] Ḥavvā'ya nazar zevc-i ferd
Oldı netice ikiden cem'e sâ
4. Cīm-i cemāl oldı şehâdet demi
Ān-ı celâl ile nümā ḥā vü ḥā
5. Dāl-ı 'ubüdetden idenler delîl
Zāl kıllur ḥüccet ü bürhân recā
6. Rā oluban Rabb'a İläh'dan müşîr
Ġayret için zā kılluban mürtecā
7. Sīn-i siyâdet olup andan basîṭ
Şīn-i mürekkeble ider mâcerā
8. Şād-ı şafâ n'eydügini ḍād ile
Bildiriyor sırr-ı 'alenden şafâ
9. Tā-yı tahâret ideyor ḳalb-i pāk
Zā-yı zuhūr olmaḡ için iḳtizā
10. 'Ayn-ı 'inâyet oluban ġayb için
Bildiriyor remzin idüp ihtidā

11. Fā Ḥudā vefā ‘ahd idene bildirür¹⁵
Kāfa nazar mebde’ ile muntehā
12. Kāf ile küfrine iden lām īmān
Ġayba şühūdundan ider ıştıfā
13. Mīm-i maḥabbet seferinden muḥīt
Oldı gelüp ‘aşka nazar Muştafā [5a]
14. Hā-yı hüviyyet idüben dād-sitān
Cem‘e nazar farkımı kıldı cüdā
15. Lām-elife vahdet ile keşretün
Gösteriyor birden iki bāy ü yā
16. Rūşenī’den Gülşenī’nün farkıdur
Cem‘e nazar evvel ü āḥir nümā [5b]

3.

[Mefāilün mefāilün feülün]

1. Ne istersen bilüben bil kimi her sū
Şaḡa senden yaḡım diyüben gū
2. İrağ olmayan özünden göremez
Ne vech ile yaḡındur kendüden o
3. Uran terkin ikiligün ḡaçan dir
Şaḡu kimi görüben bir şeye dū
4. Biri yüz görsedür şaḡa ḡayālün
Gözünge giricek ḡafletle yuḡu
5. Nedür vechünden özge iki ‘ālem
Gehī cennet görinen ḡāhi damu
6. Uyar ḡaflet yuḡusundan gözün tā
Göresün şaḡa nārdur ḡulḡ ile ḡū

¹⁵ Bu mısradaki eksik kelimedenden ötürü vezin aksamaktadır.

7. Özün seņ görinen ađ u qaradan
Gözünge gāh Rūm'ı gāh Hindū
8. Görünen hayr u şer gözünge sensün
Olup fi'lün saņa yuhuda gözgü
9. Eger rüşen eger tîre yüzündür
Göñül mir'âtı görseden saņa rû
10. Görenler Rüşenî'den Gülşenî'yi
Bilür ne yüzden imiş aņa mînū [17b]

4.

[Mefāilün mefāilün feülün]

1. Alup göñlümi benden bir perî-hû
Girü virmez baņa görsedüben rû
2. Kapup 'aqlumı başdan 'aşkı anuñ
Komadı zevki anuñ bende bilü
3. N'idem Mecnün gibi bir Leylî beni
Düşürür dağlara çün kıldı delü
4. Dönüp sevdāvîya başda hayâli
Şayuhladur beni uyutmadın o [19a]
5. Göñül uyanalı 'aşk ile n'idem
Gözüme komaz oldu gire yuđu
6. Uyur uyanuđ olduđum n'idem çün
Bilemezem delümiyem ya uşlu
7. Cihān kulađuna dolmuş maqālüm
Anun'çün dir gören hālüm odur bu
8. İtürdüm göñlümi 'aşk ile n'idem
Bulamazam nire gitdi diñüz o

9. *Başa* diñ ben neyim çün bilmez oldum
Başumdan *kapılı* ‘aqlum o cādū
10. Dönüp meshūra *n’idem* bilmezem uş
Açuñ *mıdur* gözüm andan ya bağılu
11. Şorarum *giceden* gündüz seçene
Kara ağ n’olduğın Rūm ile Hindū
12. İki ‘ālem nedür çün bir görünür
Gözüme cüz’ ü küll ‘aşk ile *hamu*
13. *Yedi damu* sekiz uçmağ benüm’çün
Bir olup *kalımadı* cennetle *damu*
14. Göñül *gözün* açıldan birlik ile
Görünmez birden özge *gözüme* dü
15. *Başa* hall olmayan müşkil şoraram
Nedür keşret *dinilen* renk ile bū
16. Ne var vāhıdden özge *bilemezem*
Olalıdan maķāmum şān ile hū
17. Neden iy Gülşenī sen fāş idersün
Bilüben Rūşenī’nün sırrıdur o [19b]

5.

[*Mefāilün mefāilün feülün*]

1. Ne şırındür *cānumdan* ey perī-rū
Saşa virmek revān *gözüme* karşıu
2. Nedür bir cān ger olsa biñ revānım
Virürdüm *saşa* bir bir ey melek-ñū
3. Sekiz cennet *kimi* gören cemālün
Dilemez göre andan özge mīnū [19b]
4. Yanar şevķ-i cemālünğden n’idem dil
Olup *hecri* anuñ *cānuma* *damu*

5. Görelden *yüzünü* gözüm uyumaz
Uyanuḥluḥ *oluban aña yuḥu*
6. Gice gündüz nedür ağ *u* karadan
Seçemezem *baña* hayret virür o
7. Senün *yüzün* göreli bilmez oldum
Nedür ḥālüm *delümiyem* ya uşlu
8. Gören çeşmüḡ bilür üstâdı siḥrünḡ
Kim imiş öğreden *Zühre'*ye cādū
9. Ḥad *ü* ḥālünḡden özge tıfl-ı 'aynum
Göremez tev'em olmuş Rüm u Hindū
10. Ne var vaḥşî gözünḡden göre çeşmüm
Nazardan ürkeci şîrâne āhū
11. Şoraram Gülşenî'den Rüşenî'nün
Nedür keyfiyyeti dir bî-keyfdür o [20a]

6.

[Mefāilün mefāilün feülün]

1. N'idem hecrün *beni* vaşluḡdan ayru
Ḳılupdur sağ iken ḥasretle şayru
2. Çeküp cān muḥtaẓır *kimi* o yüzden
Revān virmek *dilerem saña* karşı
3. Egildi meyl idelden *saña* ḳaddüm
Elīfe beñzemişken rāst [ü] doğru
4. Sekiz cennet *kimi* yüzünḡ görelden
Dilemez gönlüm andan özge mīnū
5. Yüzün bayrāmuna besdür işāret
Çekilü meh-şifat alnuḡda ebrū
6. Cihānuḡ fitnessin sāḥir gözünḡden
Gören *bilür* nedür insānda cādū

7. N'idem vechün görenler *bilebilmez*
Ne keyf *ile* görünür ol perī-rū

8. Şoraram Rūşenī'den Gülşenī'yi
Beşerken *nişe oldı* ol perī-ḥū [20a]

7.

[*Müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün*]

1. İy 'aşıklar iy şādıklar şoruḡ baḡa n'itdüm aḡı¹⁶
Gönül ile cān virüben sevdügime yitdüm aḡı

2. İstedüğüm bende imiş *bulalıdan* bensüz beni
Vaḡdet iline girüben keşreti terk itdüm aḡı

3. Birden imiş *iki* cihān ḡayb ü şehādet cāvidān
Göreliden sırrı 'ayān birbirine çatdum aḡı

4. Birlik *ile diriliḡi* bir görürem *ne ki* varı
Seçmeyüben nef' ü zarri birbirine katdum aḡı

5. *Açılalı* *iki* dükkān kıлмаḡ için aşsı ziyān
Cennet ü dīdāre revān bensüz özüm şatdum aḡı

6. Ḥayret budur baḡa benden yoḡluḡdaki ben ü senden¹⁷
Varlıḡ bulalı bensüzün yoḡ *nedür unuttum aḡı*

7. Rūşenī'ye iy Gülşenī *vireliden* dil *ü cānı*
Bildüm nedür cānlar cānı er nefesin dutdum aḡı [22b]

8.

[*Müfteilün fāilün müfteilün fāilün*]

1. 'Aşka gönül *virmeyen* her ne disem anlamaz
Bātıla meyl idüben Ḥaḡ sözünü dinlemez

2. *İşidüben ḡālimi* anlamadın *ḡāl* ile
Münkir-i bī-ma' rifet bilmeyüben daḡlamaz

¹⁶ Bu mısradaki vezinde hata vardır.

¹⁷ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

3. Münkir ırâhdan urup it kimi bizden yarja
Kim dir *anı uluyup* segriyüben çınlamaz
4. Kāl ile har-veş-şifat münkir-i hāl olmayan
Virmege baş vaqt sözün çeküben beklemez
5. Her ki hasedden saķīm olmaya münkir-şifat
Muhtażır âdem *kimi cān virüben* anlamaz
6. Hırķa-yı tecrīdüni ‘aşķ ile her kim giyer
Kiçi vü koyun-şifat arhasını yüklemez
7. Her kim ider ma‘nīden da‘vet-i halka derāy
Döndirüben nākūsa da‘visini çeklemez
8. Rūşenī’den Gülşenī sırr-ı ebī irş ile
Sencileyin fāş idüp maħfi iken şonlamaz [41a]

9.

[Mefāilün mefāilün feülün]

1. N’idem şeytānsuz âdem çünki olmaz
Çoķ *istedüm* ‘adem nisbet bulunmaz
2. ‘Ademden ol vücūda *bile* gelür
Çü âdem ansuzın haydan görünmez
3. Doęar hemzād nisbet âdem ile
O tev’emsüz cihāna kimse gelmez
4. Şeyātīni olan ins ile cinnüñ
Nedür âdemden özge kimse bilmez
5. Ne şeytāndur haçan âdemle sürilen¹⁸
Olan la‘net *demi n’idem* bilinmez
6. Anuñ zürriyeti “hannās u vesvās”
Ölüben nesl[i] *aradan* kesilmez

¹⁸ Bu tef’ilede fazla heceden ötürü vezin aksamaktadır.

7. Nedür iblīs ile şeytān farkı
Ki ğayb andan şehādetsüz olunmaz
8. Ne diyüp aḡladum iblīs farkın
Nedür şeytān ile sırdur dinilmez [41a]
9. Diyen uġviyyetin fark ile cem'e
Odur şeytān ki özin suçlu kılmaz
10. İden terk ihtiyāruḡ cebre nisbet
Ḥaḡ'un emrin dutup nehyini şalmaz
11. Ne demdür Gülşenī diyene zulmet
Ki ikrārın virüp inkārın almaz [41b]

10.

[*Mefāilün mefāilün feülün*]

1. N'idem bilemezem 'aşkuḡ elinden
Anuḡ ḡalsüz beyān müşkil dilinden
2. Muḡāl ü mümteni'dür aḡlanılmaz
Ḥired derki ile anuḡ ḡalinden
3. Cihānda ḡal olandur 'aḡla nisbet
Olan 'aşkuḡ bilinmez müşkilinden
4. Niceler itüben bulunmaz oldı
İzi görünmeyüp 'aşkuḡ yolından
5. Ne diyüp aḡladum ḡāl ile ḡālim
Muḡāl aḡlar disem 'aşkuḡ ḡalinden
6. Gülistān-ı maḡabbetden tikendür
İrişen 'aḡl için 'aşkuḡ gülistānından
7. Burak 'aḡluḡı refrefe idendür
Olan fāriḡ maḡabbet Düldül'ünden
8. Ne diyüp aḡladum taḡmīr-i ḡudret
Nedür 'aşkuḡ revān āb ü gilinden

9. Maḥabbet şüretidür âdem-i ‘aşk
Ki bulmadı vücüd âdem belinden
10. “Nefaḥtu fihi min rūḥı”¹⁹ demidür
Hevâ şanma anı nefsiñ yilinden
11. Kim oldı Gülşenî şeh Rüşenî’nün
Maḥabbet gülşeninde bülbülünden [43a]

11.

[Mefâilün mefâilün feülün]

1. N’idem ‘aşkuñ yüzün bu göz göremez
Açup gönül gözün bunu yumamaz
2. Görenler düş kimi ‘aşkuñ cemâlün
Kılup ta‘bîr anuñ keyfin yoramaz
3. ‘Aceb ḥayret budur ‘aşkı bulana
İtirüben özin ister bulamaz
4. Görüp bî-keyf-i ‘aşkı kimi şormaz
Çü bî-keyf olmayan keyfin bilemez
5. Ezelden bir kadeh ‘aşkuñ şarâbın
İçenler ayılup şahve gelemaz
6. Viren gönlini ‘aşka cânı daḥı
Aḡa virmek diler gönlün alamaz
7. Görende Gülşenî ‘aşkuñ cemâlin
Adını Rüşenî midür şoramaz [50a]

12.

[Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün]

1. Bugün devrân imâmından şalâ virem uyan gelsün
Maḥabbetden niyâz ile namâzın isteyen gelsün

¹⁹ “Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!” Hicr sûresi, 29. âyet.

2. Kıyāmet kāmētindendür namāzı cum‘a-ı ‘aşkuñ
O kāmetden kıyāmetüñ namāzın gözleyen gelsün
3. Didiler ölmeyen kimse kıyāmet kāmētüñ bilmez
Ölüben *dirile* andan namāzıma duyan gelsün
4. Sevād-ı a‘zam içinde kılınur cum‘ası ‘aşkuñ
O Kur‘ān-ı ‘azīm ile namāz arzūlayan gelsün
5. Gireli Mısr’ına ‘aşkuñ maḥabbetden şalā direm
İmām-ı devr ile kılām namāzımı diyen gelsün
6. Dirile ölmeyen uymaz bu kāmetden namāzıma
Anuñ çün *dirile* ölüp dil ü cāna kıyan gelsün
7. Kıyāmet cum‘a gününde kopısar didi Peyğamber
Ölüben *dirile anı* görüben gözleyen gelsün
8. Maḥabbetden girüp yola dil ü cānuñ tarīkinden
Kıyāmet kopmasın bī-keyf o yoldan izleyen gelsün
9. Maḥabbet ‘ālemi içre kılup faḥrını faḥr ile
İden varlıgını ‘aşkuñ özin yok eyleyen gelsün
10. İşidüp ni‘met-i zevki fe-ḥaddiṣ vaḥy ile Hakk’dan
Maḥabbetden uzak eyle revānın toylayan gelsün
11. Bilenler ni‘met-i Hakk’ı acı tatlu dimeden yir
O lezzetden mezāk ile revānın besleyen gelsün
12. Dilin şerḥa kebāb iden ciger kanın şarāb iden
Şusız kimi içüp kanın kebāb idüp yiyen gelsün
13. Göñülden ‘aşka cān viren maḥabbet dirliğin bulur
O dirlikden revān için göñül işmarlayan gelsün
14. Necāt isteyüben tālib olup şāmit maḳālinden
Dönüp kerre kulaḳ dili sūkūtdan söyleyen gelsün

15. İmāmın bilmeyen devrūñ ölüp imān ile gitmez
İşidüben peyamberden imāmuñ soylayan gelsün
16. İştidüm Rüşenî dirdi imām-ı devr için bunı
Bulagör Gülşenî kimdür o remzi isteyen gelsün [50b]

13.

[Mefülü fāilātün mefülü fāilātün]

1. Her bād ilen geçiren 'ömrünü herze yire
Bilür o herze hırcın çün kara yire gire
2. Her kim hevāya virür āhır nefes revānuñ
Kim hevesden²⁰ anı çün nār-ı saķar ayıra
3. Nefsüñi virmeden cān kırtar hevā hevesden
Tebdıl idüp ikisüñ nūr-ı Rab ile bire
4. Aldanmağıl gurürdan kibr ile naķvet idüp
Tāc ile taķt nisbet zerrīn kaķa haķire
5. Kārūn kimi ğinādan 'ucb ile naķvet idüp
Göstermegil metā'un her bir nevā faķire
6. Fursat var iken elde fevt itmeyüp 'amel kııl
Fevt olıcaķ bu fursat eline nirde gire
7. Raķm eyle haķ-ı Haķķ'a raķmet ide saķa Haķ
Hilm ile şefķat idüp luţfuñı her haķire
8. Zālīm elinde görüp mażlūmı 'āciz olmuş
'Adl eyle kırtaruban raķm eyle her esīre
9. Her kim bu zer' içinde yaķşı yamandan eger
Añun berin yiyiser çün hāşılıñı vire
10. Aķ u kara 'amālden iden yüzini haķuñ
Gündüzle gice kimi sīmā ilen başīre²¹

²⁰ Bu kelimedede tef' ile aksamaktadır.

²¹ Bu beyit Musayeva'nın neşrinde yoktur.

11. *Oklı kelām-ı Hakk'ı haşr-ı kıyāmet için*
Bil kim ne yüz olısar ol günde aḳ u tīre
12. *Kāfirle fācir olan sīmāsı haşr içinde*
Ḳarardıḡuḡ görenler beḡzede tīre ḳīre
13. *Çün sorılır o günde ‘adl ile zulmı ḡalkuḡ*
Zeyl olur ol şorıdan sultān ile emīre
14. *Mazlūma ‘adli Hakk’uḡ zulm idene cezādur*
Unutdırur ḡisābın defter yazan vezīre
15. *Zālim ḡatında sā‘i nemmām olana dime*
Direm ki ‘aḡreb olur ol sa‘yi bil kizīre
16. *Hakk emrini tutuban nehyine virme göḡül*
Andan günāḡ idüben ekber dime şaḡīre
17. *Göḡül viren hevāya meyl hevesden²² iden dem*
Düşer hevā hevesden az dir iken keşīre
18. *İy Gülşenī maḡālūḡ şeh Rūşenī dilinden*
Pend ise besdür aḡlar ḡālden ḡaber ḡabīre [51b]

14.

[*Müfteilün fāilün müfteilün fāilün*]

1. *‘Aşḳ ile göḡül gözin açalıdan görürem*
Göḡül ile ‘aşḳı bir iki nedür şoraram²³
2. *Göḡül ile ‘aşḳ özi bir iken iki yüzi²⁴*
Bilmese yoldan anı çıḡ diyüben ḳovaram
3. *Evveli budur su’āl naḡş ile nedür kemāl*
Bulına hecr ü vişāl bilmek için iverem

²² Bu kelimedede tef ile aksamaktadır.

²³ Bu beyit yayımlanmış divanda mevcuttur. (Avçin, 2021: 1000). Ayrıca Musayeva'nın neşirlerinde de bu gazelin ilk beyti mevcut olup geri kalan dört beyit farklıdır. (2006: 226 ve 2012: 709)

²⁴ Bu mısra yayımlanmış divanda mevcuttur. (Avçin, 2021: 1000)

4. İki budur cānum cān ile cāndan tenüm
Söyle nedendür benüm düş görüben yoraram
5. Üç budur vir nişān hūy ile haydan revān
Fāş idüben sırr 'ayān ne görünüp görürem
6. Dörd budur anlağıl Hāḫ didi kim diḡlegil
Bāḡlı terk eylegil yoḡsa ḡulaḡ buraram
7. Beş budur genc-i cān kimden idiser nihān
Bildüḡ ise it revān çün itürüp araram
8. Altısını kıl tamām şūret ü ma'nī maḡām
Şeş-cihete bir imām nice olur şoraram
9. Yedi su'āle nişān gün kimi diḡil beyān
Rūşenī' den ne görüp Gülşenī'yi severem [53b]

15.

[Müfteilün fāilün müfteilün fāilün]

1. 'Aşka viren gönlüni almaz imiş şınadum
Andan itüren özin bulmaz imiş şınadum
2. 'Aşkuḡ içen ḡamrını mest-i müdām oluban
Ayıluban özine gelmez imiş şınadum
3. 'Aşḡ ile Mecnūn-şıfat Leylī'ya göḡül viren
Delü kimi özini bulmaz imiş şınadum
4. 'Aşḡ ile olan ḡanī faḡr ile faḡruḡ bilür
Birden ikiye nazār ḡılmaz imiş şınadum
5. Bende-i ḡāşşı İläḡ olalıdan iştibāḡ
Dileḡi ḡvāḡ-na-ḡvāḡ olmaz imiş şınadum
6. Her ki vücūduḡ 'adem nisbet ide 'aşḡ ile
Ana dilekden ricā ḡalmaz imiş şınadum
7. Terk-i hevā ḡılanı her kim ise 'aşḡ ile
Göḡline meyl-i heves ḡılmaz imiş şınadum

8. ‘Aşk ile temkîn bulan millet-i telvîn ile
Çavubenü yıl gibi yılmaz imiş şınadum
9. *Diri iken ölübün dirileni* ‘aşk ile
Cân virübün bir dağı ölmez imiş şınadum
10. ‘Aşk ile mehcür olan bir dem ise ayrılan
Hâsret ile ağlayup gülmez imiş şınadum
11. Rüşenî’den Gülşenî açılalı gül gibi
Tâzeligi ol gülün şolmaz imiş şınadum [54a]

16.

[*Müfteilün fâilün müfteilün fâilün*]

1. ‘Aşk ile bildüm nedür nefis ile Rabbi başa
Bilmeyübün ansuzun n’eydügim öñdin şorça
2. ‘Aşkî bilen Rabb’ini bilür imiş bildüm uş
Anuñ için ‘aşk ile bil direm anı şarça
3. Ölmeden ölen bilür dirliği ‘aşkuñ nedür
Diri iken öl disem kalma işidüp doğa
4. ‘Aşk ile açan gözün iki cihân vechine
Birdür iki göremez bakdığı dem her yança
5. ‘Aşk ile birliğimi bir ile dirliğimi
İster isen baş ile kabzuñı şal çık giñe
6. ‘Aşk ile ‘aklı başa şorana diñ ne diyem
Rüşenî’den özge ben Gülşenî digil ança [62a]

17.

[*Müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün*]

1. Terk eyleyüp inkârını gel ikrâr it erenlere
Tapşır ança neñ varını gel ikrâr it erenlere

2. Bulğıl bir²⁵ Tanrı hâşını terk eylemiş riyâsını
K'ol sile gönül pâsını gel ikrâr it erenlere
3. Gider gönülden teşvîşi fikr itmegil yazı kışı
Uçup gitmeden²⁶ cân kuşu gel ikrâr it erenlere
4. Terk eylegil nefs-i dâvi kabir itmeden saña evi
Gönlünden²⁷ çıkarup düni gel ikrâr it erenlere
5. Erenlere inkâr iden şeytân gibi oldur azan
Diler iseñ doğru düzen gel ikrâr it erenlere
6. Gördüğ gelüben gideni mâl u mülki²⁸ terk ideni
Toprağa virmeden teni gel ikrâr it erenlere
7. Tutarken el ü ayağuş âhîret için kıl yarağuş
Bil odur ebed durağuş gel ikrâr it erenlere [62b]
8. Başdan koyup ayak yola çekme ayağuş kibr ile
Yüz yire sürüp 'acz ile gel ikrâr it erenlere
9. Terk eyle senden senligi yoluş uruc bu benligin
Tevbe idüp pişmânlığı gel ikrâr it erenlere
10. Aç gözini kör olmadan toprağ içine tolmadan
"Men Rabbüke"²⁹ şorulmadan gel ikrâr it erenlere
11. Dünyâ işuş elden bırak âhret için kılğıl yarağ
Yağın degül yoluş irak gel ikrâr it erenlere
12. Eren eydür Rabb'üş tanı gönlüne şalup mührini
Hağ evinden ço şeytânı gel ikrâr it erenlere³⁰
13. Her kim Rabb'üş bilmek diler diri iken göre girer
Eren yüzün Hağ'dan görür gel ikrâr it erenlere

²⁵ Bu kelimedede tef' ile aksamaktadır.

²⁶ Bu kelimedede tef' ile aksamaktadır.

²⁷ Bu kelimedede tef' ile aksamaktadır.

²⁸ Bu kelimedede tef' ile aksamaktadır.

²⁹ Rabbin kim?

³⁰ Bu beyitte vezin aksamaktadır.

14. Eren yüzün *bunda* gören Rabb'ün tanıır *anda* inen
Gerçek budur *şanma* yalan gel ikrār it *erenlere*
15. Aç cān *ile* dilden gözi terk eylegil bātıl sözi
Hak'dan görüp imān yüzü gel ikrār it *erenlere*
16. Çok dir benüm *erenlere* hastelerin şoranlara
Hıdmet *idüben* bunlara gel ikrār it *erenlere*
17. Eren *didigi* Gülşenī 'aşk özidür bak gör tanı
Andan dir işit Rüşenī gel ikrār it *erenlere* [63a]

18.

[*Müfteilün fāilün müfteilün fāilün*]

1. Şaykal urup göñlüme pāsını sildüm aḥı
Andan³¹ baḥup sevdigüm yüzini gördüm aḥı
2. İşidünüz sözimi cāndan açup gözimi
İtürüben özimi 'aşk *ile* buldum aḥı
3. Göñül³² virüp sevdigüm görmek için ivdigüm
'Aşkına cān virdigüm gördüm ü bildüm aḥı
4. 'Aşk *ile* demden *deme* seyr idüp ol 'āleme
Şükr iderüm *bu deme* vardum ü geldüm aḥı
5. Sevdigümi *görelî* bî-çün³³ şıfat olalı
Bensüzün ol *olalı* hayrete kaldım aḥı
6. Himmet³⁴ kanadun açup murğ-ı revānum uçup
İki cihāndan geçüp birliği buldum aḥı
7. Kıpdi kıyāmet baḥa kalma işidüp taḥa
Ölübenü görsene *beni* ol öldüm aḥı

³¹ Bu kelimedede tef' ile aksamaktadır.

³² Bu kelimedede tef' ile aksamaktadır.

³³ Bu kelimedede tef' ile aksamaktadır.

³⁴ Bu kelimedede tef' ile aksamaktadır.

8. 'Aql ile *düzenligi* terk idüben benligi
Yirine ben senligi 'aşk ile aldum ahı
9. *Diri* iken ölmüşem istedigüm bulmuşam
Varlığımı şalmışam yoklığı aldum ahı [63a]
10. Benligümden bîzārum şeytān oldur sezerüm³⁵
Aña uysam³⁶ azarum terkini urdum ahı
11. *Gönül* evin arudup boş ideli Gülşenī
Rüşenī'den mihr *ile* ay gibi doldum ahı [63b]

19.

[*Mefāilün mefāilün feülün*]

1. Cemālün süre-*i* Raḥmān degül mi
Kaşuḡ ol süreden Furḡān degül mi
2. *Oḡunan yedi* muşafda ne kim var
Yüzinde yazılan Ḳur'ān degül mi
3. Te'āla'llāh bu vech *ile* ki sensünḡ
Şehādetden yüzün imān degül mi
4. Senünḡ vechünḡde *oldı* zāhir eşyā
Vücūduḡ ḡayb için a'yān degül mi
5. Danıḡ *yiter saḡa* "Levlāke"³⁷ Ḥaḡ'dan
Zuhūruḡ genc olan pinhān degül mi
6. *İki* 'ālem zuhūrı senden oldı
Ḥadīşünḡ şohbet ü bürhān degül mi
7. Kelāmu'llāh'ı ḡatm itdünḡ temāmet
Aduḡ ol ḡatm için insān degül mi

³⁵ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

³⁶ Bu kelimedeki tef' ile aksamaktadır.

³⁷ "Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" Kutsî Hadîs olduğu rivayet edilen sözün ilk kelimesidir.

8. Beyān eyledigün nefsi kelāma
Mu'allim vahy ile Raḥmān degül mi
9. Senün vechüñi Ḥaḳ'dan görmeyen kör
Eger insān ise ḥayvān degül mi
10. Ṭarīkat sırrına münkir münāfiḳ
Ḥaḳīḳatsüz kalan şeytān degül mi
11. Nebī vü Ḥayder'e inkār idenler
Yezīd ü Bū Leheb Mervān degül mi
12. Ta'aşşub ehli olan bī-ḥaberler
Ḳalup ḳāl ile ser-gerdān degül mi
13. Ḥamiyyetden kılan baḥşini dā'im
Cehāletle kılan ḥayrān degül mi
14. Muḥibb maḥbüb ile aşḫāb u aḥbāb
Sevilen cān gibi cānān degül mi
15. Nebiler serveri şāhı dü-kevnin
Ḳamudan sevgüli sultān degül mi
16. Velāyet menba 'i kān-ı fütüvvet
Olanı sevmemek ḥizlān degül mi
17. Ḥavāricle Revāfiḳ ḳāl ü kıylı
Ḥamāḳat cehl ile tuḡyān degül mi
18. Ta'aşşubdan sükūtı Gülşenī'nün
Ḥilāfet baḥşine 'irfān degül mi [63b]

20.

[*Mefāilün mefāilün mefāilün mefāilün*]

1. Devāsuz derd imiş 'aşḳuñ ki dermān bulamaz kimse
Çoḳ istedüm o derd için devāsın bulamaz kimse
2. Virelden 'aşḳa göñlümi dilerüm dönüben almaḳ
N'idem aña virileni dönüben alamaz kimse

3. Düşen sevdāsına 'aşkuñ olur serhoş-şifat bî-ħod
Anuñ'çün ayılup andan özine gelemez kimse
4. Virüben şevk ile gönlin belāya zevk ider 'āşık
Çü ol zevk ile lezzetden belāsuz olamaz kimse
5. Belā baħrine talanlar bulur dürrini ol yemmüñ
Belāsuz n'idem aña çün girüben talamaz kimse
6. N'olaydı Rüşenî perver olaydı Gülşenî nisbet
Çü ansuz ay u gün nisbet ziyā nür olamaz kimse [65a]

21.

[Mefāilün mefāilün feülün]

1. Belā diñ 'aşkuñ adın kim şorarsa
Belā dir aña çün her kim irerse
2. Belā çekmek gerek miħnetle t̄alib
Oluban mübtelā 'aşkı dilerse
3. Belādur pişüren ħāmını 'aşkuñ
Anuñla puħte olur kim pişerse
4. Muħanneşdür girüp meydān-ı 'aşka
Belāya duymayup her kim kaçarsa
5. Başından geç direm evvel kademde
Ayak koyup bu yola kim girerse
6. Açar gönül gözin 'aşkuñ yüzine
Yuħudan gözlerin her kim uyarsa [65a]
7. Bilür 'aşkı nedür ta'bīr iden dem
Düşümi aňlayup her kim yorarsa
8. Kıyāmet kopuban 'aşk ile serhoş
Bilemez ne bilür anı koparsa

9. Kıyāmet kopsa bilmez mesti ‘aşkuñ
Ayılmaz cāmın anuñ kim içerse
10. Çü ‘aşkuñ serhoşı ayılmaz imiş
Ne bilsün ‘ālemi göçüp konarsa
11. Gören düş gibi ‘aşkı Gülşenī’den
Yoruban düşüni dir kim irerse [65b]

22.

[Fāilātün fāilātün fāilātün fāilün]

1. Dutmayan ‘aşkuñ orucın bilemez bayrāmını
Tā kıla nefsinı kurbān ‘ıyd idüben kāmını
2. Ölmeden ölü gibi bu kisvet-i tenden çıkan
Bilür imiş ‘aşk erinüñ geyilen ihrāmını
3. Ölüdür diri dimeñüz ‘aşk ile dirilmeyen
Anuñ içün zāyi‘ ider ‘ömrinüñ eyyāmını
4. Görmeyen ‘aşkuñ cemālin şeş-cihetden şınadum
Fikr ider sevdāyī nisbet görüben evhāmını
5. Vaḥdet-i ‘aşka irendür keşretüñ terk eyleyen
Seçmez aña irişen çün ḥāşa göre ‘āmını [65b]
6. Cehd idüp āgāz-ı ‘aşka viregör ṭālib göñül
Tā bilesin cān viren dem ‘aşkuñ encāmını
7. Rüşenī şaydı olupdur Gülşenī murğ-ı revān
Şevk ü zevkinden ideli dāne ile dāmını [66a]

23.

[Müfteilün fāilün müfteilün fāilün]

1. ‘Aşk eriyüm diyenüñ diñle nedür ḥālını
Dime muḥāl işidüp anlamadan kālını
2. ‘Aqla muḥāl olan iş ‘aşk erine ḥāl imiş
Fikr idüben ‘aql anuñ anlamaz aḥvālını

3. Hızır ile Mūsā yiter şoḥbet ü bürhān delīl
K'itmedi 'ākıl ḳabūl 'āşıḳuḡ ef'ālını
4. Bilemezem münkire *ne* diyüben aḡladam
Hālet-i 'āşık *gibi* 'ārifüḡ esrārını
5. 'Aşḳ erini şanmaḡuz reḡe ḳalup aldana
Aḡ u ḳara terk iden n'eyler anuḡ ālini
6. Zāl-i cihān 'āşıḳı āl idüp *aldayamaz*
Rüstem-i 'aşḳuḡ nedür ehl-i ḡired Zāl'ını
7. İki cihān *terkini* tāc *ideli* Gülşenī
Aḡladı ol terk *ile* Rüşenī'nüḡ dālını [66b]

24.

[*Mefāilün mefāilün mefāilün mefāilün*]

1. N'idem 'aşḳ ile ḡālimden ḡaber-dār *olamaz* kimse
Ne *disem* ḳāl *ile* andan işidüp *bilemez* kimse
2. Baḡa ḡāl *ile* bir hem-dem bulunmaz terk idüp ḳālin
Anuḡ'çün ḡālime maḡrem o ḳālden *olamaz* kimse
3. Şınadum bī-ḡaraż hem-dem cihānda yoḡdurur ḡüyā
Ki *isteyen anı* çoḡdur velī kim *bulamaz* kimse
4. ḡarażdur ḡālibüḡ yolun uran şeyḡān-şıfat cüz' küll
Ki vesvāsını *ne idem* ḡöḡülden şalamaz kimse
5. ḡarażdur çü düren ḡalkı *gice* gündüz ḡayāl *ile*
Çü sevdā *başa* çıkmadan ḡarażdan *bilemez* kimse
6. ḡarażdan pāk olan dildār olur ḡözḡüsü cüz' küllüḡ
N'idem pāk *idüben anı* revāndan *silemez* kimse
7. Tecellī maḡharı dildür maḡabbetden cemāl *ile*
Meveddetden n'idem *anı* çü meclā *ḳılamaz* kimse

8. Maḥabbetden şarāb için açıldı ‘aşk ile dükkān
Bahā naḳdın revān virüp n’idem cān alamaz kimse
9. Şınadum çün gelüp giden muḥibb-i tālib olanı
Ġarazsuz ‘aşkı sevüben yanımda kalamaz kimse
10. Maḥabbet bahrinüñ dürrin cihānda isteyen çoḫdur
Velī n’idem ki ol bahre özünden dalamaz kimse
11. İştüdüm Rüşenī dirdi gelen tāliblere bunı
Baḡa bir Gülşenī nisbet Ġarazsuz gelemez kimse [67b]

25.

[Müfteilün fāilün müfteilün fāilün]

1. Ne diyüben ‘aşk ile ḫāletimi anladam
‘Aḳla muḫāl olanı kāl ile çün dinledem
2. Biḡ dir isem kāl ile ḫāletimüñ birini
Anlamayan cāhili ‘ilme nazar söyledem
3. ‘İlm-i ledün kālını ḫālet ilen diyicek
Ürküdüben felsefī ‘aḳl ile belgiledem
4. ḫāletimüñ kālını felsefe işitdirüp
Cehl ile ol ḫüresi nice nice başladam
5. ‘Aşık ile ḫālim idüp ḫāş ile ‘amma maḳāl
Anlamayan münkiri ḫayret ile taḅladam
6. Münkir-i şeyṭān-şıfat uğrısıdur ḫāletüñ
Ḳālını ol uğrudan nice nice şahladam
7. Ḥaḳ yolunuñ tālibi tıfla dönüpdür kamu
Da‘vet için anı ben nice kez imekledem
8. Münkiri köpek-şıfat gicede gündüz gibi
Olubanu ḳahr ile urmak için çıñladam
9. Rüşenī’nüñ düşmeni Gülşenī’den derd ile
Cān için Adem gibi ḫasret ile inledem [68a]

26.

[Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün]

1. Her münâfık iki dinden idüben ikrârını
Fi'le izhâr ider andan dîlinüñ inkârını
2. Mü'minem diyüp münâfık kâfire taqlîd ider
Gösterüben sırr 'alenden bâtınun izhârını
3. Küfr idüp îmân yirine her münâfık milletin
Sırr ider küfrin dışardan dîn idüp iş'arını
4. Dönüben mürtedde dînden her sa'âdetsüz şakî
Dîn ile ikbâl bilür küfrinüñ idbârını
5. Hâlî idüp îmâna küfrüñ her münâfık cehl ile
Nür şanur dîni diyüben küfre nisbet nârını
6. Hakk'a bâtıl dir münâfık kâfire taqlîd ile
Deyüben "innâ vecednâ"³⁸ lec idüp ısrârını
7. Gerçi şaklar kâle nisbet her münâfık mezhebin
Bildirür hâli nedendür fi'l ile kirdârını
8. Her münâfık şer iden dem hayr şanup kavlı ile
Nisbet ider Hâlik'a maḥlûk olanun kârını
9. Hemz ü lemez ü gamz iden dem mü'min-i kâfir-şifat
Her münâfık zâhir ider sırr iken ızmârını
10. Kesmeden dîlin münâfık ta'n ider çün mü'mine
Bilmez andan bildiriyor ḳalbinüñ aḥbârını
11. Dönüben kûr ile kerre işidüben göremez
Münkir-i Hakk çün münâfık mü'minüñ miḳdârını
12. Rüşenî'den Gülşenî'nün anlamaz münkir n'idem
Biñ disem bir hâlinüñ fâş idüben esrârını [68b]

³⁸ "Atalarımızı bu din üzere buldukk" Zuhur sûresi, 22. âyet.

27.

[Mefülü fâilâtün mefülü fâilâtün]

1. Her şürete *bağanın yolın urur geyesi*
Görende şeyh giyemez kisvet kılup pelâsı
2. Münkir ölür arpa çöregi yiyemez
Buğdaydan idüben şeyh özi çü yiyesi
3. Tesbîhdür küh misvāk seccāde ‘aşāsın
Zerķ ile şeyh şālūsi şeydün idüp esāsı
4. Bu_nedür biline anlar *ķaydına düşme zinhār*
Müşrik odur çü andan *ķayd-ı riyā abāsı*
5. Münkir olan şüretten ma‘nī yüzini görmez
Aḡa başar *oluban* gözden nazar ‘amāsı
6. Şeytān gibi şüretten gümrāh-i ma‘nī olur
Her münkir-i münāfiķ cehl ile *ķalbi ķāsı*
7. Nārını nūra teşbīh ider çü münkir-i dün
Ķara yüzinden idüp aķ yüzliye *ķıyāsı*
8. Sırr-ı dilin ider fāş sīmāsı münkirün baḡ
Gösterüben göñülde *görene* yüz *ķarası* [68b]
9. Hālet-i ‘aşķa münkir olan yüzü *ķaraya*
Diḡ *nişe* nā-revādur ‘aşķuḡ *aḡa* revāsı
10. İy Gülşenī çü münkir ma‘nī yüzün *göremez*
Yiter aḡa şüretten kör *gözinüḡ* *ḡatāsı* [69a]

28.

[Mefālün mefālün mefālün mefālün]

1. ‘Adem mülkine *girmeyen* vücūduḡ n’eydüḡin bilmez
‘Ademsüz çün vücūda yol kim ister olsa *bulunmaz*
2. ‘Adem mir’āt iden *bilür* nedür ‘aksi vücūd olan
Maḡabbetsüz çü ol *gözü* ‘adem vech ile *görülmez*

3. 'Ademdür şaykalı dilün ki pāsın pāk ider cüz' küll
Vücüd için o gözgüden muşaffā pāk silinmez
4. 'Ademdür şāhidi ğaybuñ vücüd andan zuhūr ider
Ki ansuz şāhidi cüz' küll mezāhir vechi bilinmez
5. Hüve'z-zāhir 'adem kıomaz vücüd ile muķārinden
Ki Bāṭın zāhir olmadan kıafā gözüyle görünmez
6. 'Ademdür ħalsizin müşkil ki bilinmez vücüd ansuz
Bilinmesi nedür diyüp çü derk ehline şorılmaz
7. Kızā ile kıader nisbet 'adem 'ilmi durur bī-çün
Ki kıismetle vücüd andan 'adem 'ilm ile bilinmez
8. 'Ademde kim bilür nedür vücūda gelmeden her şey
Çü yoĝa varlıĝın 'ilmi vücūda göre virilmez
9. 'Adem bāzārına girüp kıılan bey' ü şirā bilür
Vücūduñ naķdini anda bahā virmedin alamaz
10. Baĝa ħayret vücūd ile 'adem bey' ü şirāsıdur
Ki yoĝ olmayana varlıĝ alam diyene şatılmaz
11. 'Ademsüz Gülşenī n'idem vücūda Rüşenī nisbet
Güneşden perveriş bulup ay ile devre gelinmez [69a]

29.

[Mefülü fāilātün mefülü fāilātün]

1. Her kim hevā hevesden hem-dem olur bizümle
Şanmayasuz o müfsid maħrem olur bizümle
2. Fāsık kıaçan sevüben şāliħi yoldaş olur
Taķlīd ile egerçi munzam olur bizümle
3. Ṭayyibe hem-dem olmaz herĝiz ħabīs meşreb
Gerçi ki ṭayyibem dir mülzem olur bizümle

4. Ğamdan ölen göñüller *dirilüben* feraħdan
'Aşķ ile zevķ *idiüben* ĥurrem olur bizümle
5. Mutlak cihān kayduñ *çıħaruban* göñülден
Gelen ĥalīle nisbet Edhem olur bizümle [69a]
6. Her kim ki ma'rifetden ĥāl ile kālın ister
Ölü sıfat *gelüben* ebkem olur bizümle
7. Sırdur beyānı 'aşķuñ nuķ ile kāle gelmez
Andan maķāli *duyan* epsem olur bizümle
8. Her kim ki naħvı şarfin maħv ile ider i'lāl
Mehmüzını bilen dem müdgam olur bizümle
9. 'Aşķ ile yola giren kurb ile sebķ için
Bī-şekk yakīn o yolda aķdem olur bizümle
10. 'Aşķ u maħabbet ile birden iki görünen
Olar imiş şınadum efzün olur bizümle
11. 'Aşķ ile şerħa kılan şadrunı bilür imiş
Ol zaħm için ne dārū merhem olur bizümle
12. 'Aşķ ile mā-i mensüz neylük olana dırem
K'andan vücüd-ı ma'düm dirhem olur bizümle
13. Rūħu'l-kudüs deminden sevgili dirlik için
Gelen Mesīh-i 'aşķa Meryem olur bizümle
14. Her kim ki cūda maźhar olmaħ diler ğınādan
Faķr ile Rūşenī'den Ĥātem olur bizümle
15. İy Gülşenī ne yüzden 'aşķ ile Rūşenī dir
Taķvā ile gelenler ekrem olur bizümle [69b]

30.

[*Mefülü fāilātün mefülü fāilātün*]

1. 'Aķl ile her kim ister 'aşķuñ özin bu[lamaz]
Toğrı yolına çünkim egri ķadem ķoyılmaz

2. Her kim ki 'aql ile dir 'aşkuñ yoluna girem
Nice kıoya o yola başdan ayağı bilmez
3. Hıyret budur yolunda 'aşkuñ ayağ başındum
Ne yola gide tılib şağ ile şol olunmaz
4. 'Aşkuñ yolunda hıllsüz müşkil budur şorana
Şağ ile şol nedendür ol yol için bilinmez

[Müfteilün fāilün müfteilün fāilün]

5. 'Aşka viren gönlini³⁹ nefsine hākım olur
Rūha hevāsın anuñ hādım iken beklemez
6. Münkir-i Hıak olmayan bātıl-ı hayvān-şıfat
'İlmini cehl idüben özini eşeklemez
7. Gıce vü gündüz yiyüp kāv-şıfat doymayan
Kim didigim ol baqar nefsini ineklemez
8. Ādem olan beslemez nefsini öküz-şıfat
Cū' bakardan am dīv gibi yimeklemez [69b]
9. Her ki yiye ni'metin mürşid-i Hıakk'ıñ n'çün
Eşigine baş kıoyup kıapusım beklemez
10. Rüşenî'den Gülşenî perverişin isteyen
Da'vı ile ma'nısüz dīn borusın köklemez [70a]

31.

[Mefāilün mefāilün feülün]

1. N'idem çün 'aşk ile hālüm bilür yoğ
O hāli bilmege hem-dem olur yoğ
2. Şınadum çohları hālîne 'aşkuñ
Bağa naqd-ı revān virüp alur yoğ

³⁹ Bu kelimedede tef' ile aksamaktadır.

3. Maḥabbet yolına başdan ayağın
Koyuban ‘aşk ile baḡa gelür yoḡ
4. Diriyken ölen anlar ḡāletimi
N’idem ‘aşk ile dirlik çün ölür yoḡ
5. Bilür sevdā-yı ḡālüm kāl şalan
Ḥayālden n’idem *anı* çün şalur yoḡ
6. ‘Acebdür dürr(-i) yetīmi baḡr-i ‘aşkuḡ
N’idem ol yemme dürr için dalur yoḡ
7. Gören bayrām ider ay gibi ‘aşkı
O ‘ıyd için özin ḡurbān kıılır yoḡ
8. Düşüp pervāne nisbet şem‘-i ‘aşka
Yanuban sūziş ile taḡlanur yoḡ
9. N’idem nīşini ‘aşkuḡ nūş iden dem
Yılan nisbet benim tek kıvrılır yoḡ
10. Ḳarārum ‘aşk elinden bī-ḡarārum
Benüm gibi anuḡ ile çevrilür yoḡ
11. Ne sırrum Ḡülşenī şeh Rūşenī’den
Ki bize andan özge gizlenür yoḡ [70a]

32.

[*Mefāilün mefāilün mefāilün mefāilün*]

1. N’idem çoḡlar oruc *dutup* nedür bayrāmını bilmez
Kılıp bayrām-ı ‘aşk ile maḥabbet kāmını bilmez
2. Meveddet orucın *dutan* yüzünü meh-şifat ider
Görüp bayrāmını ‘aşkuḡ ḡired i‘lāmını bilmez
3. İşidüp “şavmü İr⁴⁰ Ḥaḡ”dan anuḡ bayrāmın itmeyen
Nedür ol şavmüḡ ecr ile oruc encāmını bilmez [70a]

⁴⁰ “Oruç benim içindir, [onun sevabını ben veririm]” mânâsındaki Kudsî Hadis. Müslim, “Sıyâm”, 30.

4. Orucun şan ile dutan ki bayrām ide hatm andan
O şehriñ evvel ü āhir n'idem erķāmını bilmez
5. Dutan şavmın hayāl ile hıred vehmini 'ıyd ider
Dönüp sevdāyīye andan hayāl evhāmını bilmez
6. İşidüp Leyle-i Kadr'ün sevāb ile yeg andan yeg
N'idem 'aşķ ile görmeyen o şehriñ 'āmını bilmez
7. Ezelsüz bī-ebed şavmın Ehad'den Vāhid itmeyen
Nedür yevm-i İlāh ile şabāh ü şāmını bilmez
8. Şeb-i Kadr'ün işitmeyen selāmın izn-i Rabb ile
Nedür fecre tulū' andan kadem eyyāmını bilmez
9. Okuyan Nūn Kalem bilür nedür leyl ile fecr andan
Ne Nūn'dur kadr-i gayb andan Kalem'süz nāmını bilmez
10. N'idem iy Gülşenī şavmuñ şeb-i Kadr'ini bilmeyen
O leylüñ Rüşenī nisbet nedür encāmını bilmez [70b]

33.

[Mefāilün mefāilün feülün]

1. Yine hayretten itürdüm özümü
Giceden seçmez oldum gündüzümü
2. Şayuhlar kimse nisbet kâle gelüp
Bilemezem nedür hâlden sözümi
3. Baña hayret budur uyur uyanuķ
Ne yüzdür mest iden ayuķ gözümi [71b]
4. Olup gözgü-şifat göñlüm hayāli
İkiden gösteriyor bir yüzümü
5. Görüp necm-i sa'âdet Gülşenī uş
Tanıdum Rüşenī'den yılduzumu [72a]

34.

[Müfteilün fāilün müfteilün fāilün]

1. ‘Aşk ile hālīm disem kim ağlaya⁴¹ kim güle
Yayıla hālīm andan⁴² ilden ile kāl ile
2. Her kime hālīm disem sır ile fāş ider ol
Zıkr idüben hālīmī kāl ile dilden dile
3. İsteyüben bulmadum sırrıma mahrem n’idem
Tā ki idem hem-demüm sevinü[ben] cān ile
4. Bulamazam bī-ğaraż kimse n’idem bilmezem
Kim ğarażı terk idüp gönli baḡa yār ola
5. Maşrıķ ile mağribe doldı şadā-yı semā‘
Düşdi cihān diline aḡa göre velvele
6. Nāle vü zevķ ü semā‘ vecd ile hālet demi
Şūr-ı kıyāmet gibi doldı cihān zelzele
7. İşidirem hem-demim sırrımı fāş ideli
Doldı cihān kulağı hālīm ile ğulgule
8. Bī-ğarażum diyenüḡ kān- ı ğaraż oldıḡım
Bir dimezem yüz biḡüḡ şınamışam devr ile
9. Maşrıķ ile mağribi seyr idüben istedüm
Bulamadam bī-ğaraż kimseyi teslīm ile
10. ‘Ömrümi şarf idüben terbiyet itdüklerüm
Olmadılar bī-ğaraż hikmeti ta‘līm ile
11. Diri iken ölmeyen olmaz imiş bī-ğaraż
Kim bulısar isteyüb ölmüşü anuḡ ile
12. ‘Aşk ile hālüm nedür diyemez kimseye
Kāl ile hālden sözüm kime diyem aḡlaya⁴³

⁴¹ Bu kelimedede tef’ ile aksamaktadır.

⁴² Bu kelimedede tef’ ile aksamaktadır.

⁴³ Musayeva’nın neşrinin 2. baskısında bu beyit, yeni bir gazelin matla beyti zannedilerek sehven ayrı bir gazel olarak görülmüştür. (2012: 944)

13. 'Aqla muḥāl olan iş ḥālīm olan dem disem
Anlamadan ḳāl idüp ḥāletümi taḳlaya
14. Biḡ dir isem münkire 'aşḳ ile ḥālüm nedür
İşidüp ol cān ile seyr ü sülük itmeye
15. Münkir-i şeytān-şıfat uğrısıdur sözüümün
Ṭa'n ile tā ol ḡavī her yetene söyleye
16. Münkir-i Ḥaḳ ṭālibi azuban ü azdırur
Meyl idüben bātıla tā Ḥaḳ'ı elden ḳoya
17. Münkir-i Ḥaḳ dilini kesmeyüben herzedem
Nice yiyüp ol ḥabīs mühmelini çigne
18. Yüz dimezem münkirün biri azıdur biḡi
Ḳāl idüben ḥāl için Ḥaḳḳ'a çü bātıl diye
19. Şüret ile ma'n'nün kime diyem farkını
Terk ide tā şüretin ma'nevī kisvet giye
20. Rüşenī'den ḥāletüm 'aşḳ ile iy Gülşenī
Ne diyüben anladam zevḳ olmadın kimseye [72b]

35.

[*Mefāilün mefāilün feülün*]

1. Nice 'aşḳun elinden dād idem ben
Yanuban yüregüm feryād idem ben
2. Kimi sevse delü göñül hemīşe
Dilümde adım evrād idem ben
3. Göñül şehdür olanda 'aşḳa bende
Anuḡ ḳuluḡ nice āzād idem ben
4. Yıḳar göñlümi n'idem 'aşḳ-ı bī-dād
Nice ki 'aql ile bünyād idem ben

5. Gönül *katındaki* Sîmurğ-ı rûha
Uçurup cân kuşun şayyād idem ben
6. Nedür ‘aşkı şorana Gülşenî’den
Diyüben Rüşenî irşād idem ben [73a]

36.

[Müfteilün fāilün müfteilün fāilün]

1. ‘Aşka nazar yokdurur mebde’ ile müntehā
Besmele nisbet *aḡa* itmek için ibtidā
2. Evvel ü āḡir n’idem ‘aşka göre çünkü yok
Zāhir ü bāḡın anuḡ şānınadur mācerā
3. İki cihān yok iken ‘aşk u maḡabbet sevüp
İtdi irādet anuḡ görmeyeni iktizā
4. Kudret ile ḡikmete muzḡır-ı mazhar şıfat
Oldı maḡabbetle ‘aşk bī-ezel evvel nümā
5. Evvele evvel iken şān ile bī-çün-şıfat
Ġayba şehādet *demo* oldı dimeklik revā
6. İşbu cihān yok iken pes ne *idi* ‘ālemi
‘Aşka nazar çün melā yok ki *bulıma* ḡalā
7. Nerde *idi* kudretün ‘ālemi ḡikmetsüzün
‘İlme göre ġayb iken şüret-i arz u semā
8. Kim ne bilür ġayb iken yirle gökün n’eydigün
‘Ayna şühüd itmedi ḡalk ile *anı* Hudā
9. ‘İlmini ‘ayn eyleyen ḡaḡḡ-ı yakīn vech ile
Ġayba su’āl idenün virdi cevābın ‘amā
10. Zāhir ile bāḡınuḡ cem‘ ile farkın bilen
Anladı *ne* didigin sā’iline Muştafā
11. Rüşenî’den Gülşenî cem‘ ile farkum nedür
Kime disem anlamaz remz-i ḡafiden ġmā [73b]

37.

[Mefâilün mefâilün feülün]

1. N'idem her bî-haber mülhid Yezîd'i
Begenmez dem *idüben* Bâyezîd'i
2. Öner züll-i tama'dan lîkin ol küll
Özünden *hubş ile* nefsi bileydi
3. Cüneyd ü Şiblî vü Nürî'ye nisbet
İder her zerķ *ile pîri* 'anîdi
4. Begenmez ol şakî-i bî-sa'âdet
Kim *igen medh idüben* Bū Sa'îd'i
5. Kırî da'vâdan özge ma'nîsi yok
Olup da'vâ ilen ma'nî ba'îdi [73b]
6. Özin *ögüp bunu* dir yetdiğine
Benüm devrün güneş nisbet ferîdi
7. Benüm mişlüm kim olupdur cihânda
Kim *ola* har-şifat anuñ 'anîdi
8. Dönüben 'ankebûta tu'me ider
Özine *ķurî sinekden* kadîdi
9. Bulunmaz zevķ ü şeydîle nazîri
Çü şeytân olamaz anuñ nedîdi
10. Diler telbîs için ol şeyh-i reh-zen
Ola iblîs anuñ ednâ mürîdi
11. Cehennemden beter yandurmağ için
İder da'vet diyüp "hel min mezîdi"⁴⁴
12. Benüm dir Rüşenî nisbet ziyâda
Olan irşâd *ile feyzün* reşîdi

⁴⁴ "Daha fazla yok mu? Daha olmayacak mı" anlamına gelen Arapça söz. Aynı zamanda âyette cehennemini söyleyeceği bildirilen bir sözdür. Kaf Sûresi, 30. âyet.

13. N'idem iy Gülşenī yumşadamadum
Olan daşdan beter kalb-i şedīdi [74a]

38.

[Mefāilün mefāilün mefāilün mefāilün]

1. Maḥabbet mülküñ isteyen bulur 'aşkuñ cihānını
Bilür nedür aḡa nisbet zamānsuz lā-mekānını
2. Cihān-ı 'aşka girmeyen maḥabbetden vücūd ile
'Adem nisbet görebilmez bu mülküñ "Kün-fe-kāmını"⁴⁵
3. Ezelsüz bī-ebed 'ālem nedür 'aşk-ı maḥabbetden
Bilemez evvel ü āḡir göre ān ile şānını
4. Gören maḥv-ı maḥabbetden şübütın 'aşk ile bī-çün
Bilür nedür sübüt ile o maḥvün bī-nişānını
5. Vücūdın maḥv iden bilür 'ademsüz 'ālem-i 'aşkı
Yaḡın ide maḥabbetden odur şeksüz gümānını
6. Görenler 'ālem-i 'aşkı bilür nedür maḥabbetden
Nihāyetsüz beḡā ile fenāsuz cāvidānını
7. Beḡādan 'ālem-i 'aşka giren ibḡāyı terk ider
Maḥabbetden beḡā ider fenāsuz şān ānını
8. Ne evvel var ne ḡod āḡir maḥabbetden cihān için
Egerçi zāḡir ü bāḡın ider sırdan 'ayānını
9. Maḥabbet sırrıdır bī-çün şehādetden ḡafti 'ālem
Ki ḡayb andan şehādet'çün 'ayān itmez nihānını
10. Meveddet sırrına nisbet bilemez 'ālemi 'aşkuñ
Disem yüz biḡ zebān ile anuḡ birden beyānını
11. Kim anlar Gülşenī 'aşkuñ maḥabbetden beyān ile
Ne dildür söyleyen cāndan olan şīrīn lisānını [74b]

⁴⁵ "Bir şeyi dilediği zaman, O'nun emri o şeye ancak "O!" demektir. O da hemen oluverir." Yâsîn sûresi, 82. âyet.

39.

[*Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün*]

1. N'idem bencileyin 'aşka giriftâr olamaz kimse
Anuñ'çün terk idüp özin baña yâr olamaz kimse
2. Şınadum çokları kaçar anuñ derdine duymayup
Benüm gibi çeküp derdüñ anuñ(la) zâr olamaz kimse
3. Dönüp mecbûrına 'aşkuñ olup bî-ihtiyâr iden
Kılıp cebr ile girdârın cefâkâr olamaz kimse
4. Dönüp Mansûr'a cebr ile "ene'l-Ḥaḳ" dimedi bî-ḥod
Mükellef hükm-i şer'i ile serdâr olamaz kimse
5. Nice sırrını şaklasın olan mecbûr-ı 'aşk ile
Anuñ'çün fâş idüp çoklar nigehdâr olamaz kimse
6. Ḥaḳîkat n'eydüğün bilmez mecâza göñlini viren
Anuñ'çün ḥaḳka bâtıldan ḥaberdâr olamaz kimse
7. Girüp bâzârına 'aşkuñ maḥabbetden metâ' için
Bahâ naḳd-ı revân virüp ḥarîdâ[r] olamaz kimse
8. Maḥabbet faḳrınuñ faḳrın ğınâdan bulmadı n'idem
'Aḫdan cûd-ı feyz ile keremdâr olamaz kimse [75b]
9. Hevâsın degşirüp 'aşka maḥabbet feyz itmeyen
Şınadum bî-nevâ için nevâkâr olamaz kimse
10. Cihânda Rüşenî nisbet oluban Gülşenî bildüm
Anuñ gibi ḥafî sırdan yeri dâr olamaz kimse [76a]

40.

[*Mefûlü fâilâtün mefûlü fâilâtün*]

1. İy bî-ḥaber bu demden dirlik demini iste
Dirilmege bu demden birlik demini iste
2. Demden idüp ḥayâtın kudretle ḥikmet-i Ḥaḳ
Saḫvet deminden ol dem erlik demini iste

3. Demdür şedīd-i batşuñ kabzını bilüb andan
Kerr ile kuvvet için ferlik demini iste
4. Meryem gibi maḥabbet nefḥiye dil virüben
‘İsī-şifat o demden nerlik demini iste
5. Başdan geçüp ayak koy ‘aşkuñ yolına andan
Serverlige bu demden nerlik demini iste
6. Kırtul hevā hevesden bu demle diri iken
Ferd oluban mücerred ḥırlık demini iste
7. ‘Aşk ile açuruban göñül maḥabbet için
Ol demde zevk-i cāndan serlik demini iste
8. Nefsüñi öldürüben olgıl şehīd-i gāzī
Ol pehlüvānlıgundan şırlık demini iste
9. ‘Aşk ile açuruban gül gibi bir dem içre
Şebnem gibi o gülden terlik demini iste
10. Kim didi ḥayrı koyup nefsüñi hevā için
İy münkir-i münāfık şerlik demini iste
11. Bātıl kulağuş açan Ḥaḳ emrini işitmez
Ol şağıra kim eydür kürlık demini iste
12. Zillet çeker tama‘dan ‘izzet taleb idici
Ol aḥmaḳa kim eydür ḥırlık demini iste
13. Münkir saña kim eydür Ḥaḳ’dan yumup gözini
Bātıla olup ekmeḥ körlık demini iste
14. ‘Aşk ile nev-cüvānlık iy Gülşenī dilersen
Mıhr ile Rüşenī’den pırlık demini iste [76a]

41.

[Fāilātün fāilātün fāilātün fāilün]

1. Kim olupdur bencileyin derd-i ‘aşka mübtelā
Ki şoruban bilem andan derd için var mı devā

2. İsteyüben *bulamazam* derdimi *bilür* n'idem
Her kime şorsam *bunu* bir bî-devâdur ol nevâ
3. Bilmeyen 'aşk ile hâlim ta'n *idüben* kâl ile
Dir hevesdendür başuñda 'aşk ile hâlet hevâ
4. *Ne* kazâdur *bilemezem* derd-i 'aşkuñ başıma
Kim kaderden kısmet *oldı* başa andan ibtilâ
5. Bir nefesde yüz belâdur 'aşk ile çekmek başa
Olalı şîrîn cânımdan lezzet andan kazâ
6. *Vireli* göñlümi 'aşka yağdurur *tolu* gibi
Başuma cevr ü cefâdan derd ile miñnet 'anâ
7. Çekerüm cevrini 'aşkuñ mihr ile göñül virüp
Bir dimezem yüz biñ itse kahr ile başa cezâ
8. Bilmezem 'aql ile nedür nâ-revâ teklîfini
'Aşk ile çün nâ-revâsı başa olupdur revâ
9. 'Aşka münkir olana çün 'aql ile kâfir disem
Ol şevâbı bilmeyendür küfr ile dîni haţâ
10. Münkirüñ kalbi marâzdan şihhat istemez n'idem
Çün sakîmden ol 'alile şerbetüm virür şifâ
11. Yok dimeñ vardur cihânda Bū Leheb nisbet 'adū
Düşmeni Hâk ehlinüñ *olubanu* kıılır mirâ
12. İncidür *bu* cehl-i bātıl düşmen olup Hâk ile
Her kim olsa devr içinde mürşid-i şâhib-vefâ
13. Çekmedi *mi* devr içinde düşmen-i Hâk cevrini
Hâk Te'âlâ'nıñ habîbi ıştıfâdan Muştafâ
14. Rüşenî derdine virdüm Gülşenî dermânsuzın
Göñlümi *n'idem* çü oldur cânıma dilden rızâ [76b]

1. [Rubā‘ī]

[*Mefülü mefāilü mefāilü feül*]

Ādem-i nefes haqdur eger ādem ola
Haq ile bu dem dem gözedüp hem-dem ola
Ādem dem imiş bildüm *anı* hem-dem iken
Bilür o *demi* her ki *deme* mahrem ola

[Tuyuglar]

2.

Velehü

[*Fāilātün fāilātün fāilün*]

Ādem oldur ma‘nīden insān ola
Şüret ü ma‘nī *ağa* yeksān ola
Şeş-cihetden görinen ekvān-ı ‘ayn
Bī-cihetden görünüp bir şān ola

3.

Velehü

[*Fāilātün fāilātün fāilün*]

Evliyānuñ havfı olmaz hüzn ile
Ol veliyyu’llāh *anı* Haq’dan dile
K’evliyādan oluban *kurtulasın*
Havf u hüzn-*i* hulq olandan hemm ile [77a]

4.

Velehü

[*Fāilātün fāilātün fāilün*]

Her kimüñ kim *yarıcı* Haq ola
Halka kayd olandan ol muṭlaq ola
Hall *ola* her müşkili dilden anuñ
Gerçi halli müşkil ü muḡlaq ola

5.

Velehü

[*Fāilātün fāilātün fāilün*]

*Dirilür mi ölmeyenler dirile
Ger kıyâmet kopa yirler yarıla
Ölüben dirilmeyenler ölmeden
Ölmez imiş dirilüp dildâr ile*

6.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

*'Âşık isen 'aklı yâr itme saña
Tâ ki yolun urmaya öndin şoña
'Aql yolun eviren 'âşıklarun
Gice gündüz çevdürüben her yaña*

7.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

*Şanmañ âdem yüzünü bu göz göre
Görinür mi Rüşenî hergiz göre
Kim görüpdür âdemün yüzün kimin
Gösterem tâ size anı göz göre*

8.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

*Şorsalar mañı nedür işbât ile
Di şıfâtuñ olma gâyib zât ile
Bulmadur Hâk'dan fenâ ibkâ vücüd
Vech-i bâkî oluban âyât ile*

9.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

*'Ucb ile tâ'at günâhdur işleme
Ol 'amelden müzd umup tâ'at dime
Ma'siyetdür kibr ile kıлмақ namâz
Kıl tevâzu' 'ucb-ı nefsun düşleme*

10.

Velehü

[*Fâilâtün fâilâtün fâilün*]

Âdem ol Hâk vechin âdemden dişe
Ne disem bundan dahı rüşen saña
Gözün aç ol vechi gör insân isen
Çünkü oldur görinen öñdin şoña [77b]

11.

Velehü

[*Fâilâtün fâilâtün fâilün*]

Dinlesen cāndan sözüm direm saña
Bilmez isen çevrūbenü her yaña
İstegün çün sendedür çok gezme gel
Yılubanu yıl gibi öñdin şoña

12.

Velehü

[*Fâilâtün fâilâtün fâilün*]

Her mürīde kim murādı iş ola
Şeyhine andan taleb teşvîş ola
Her mürīde kim murād ola taleb
Kîş-i Hâk'ı terk idüp bed-kîş ola

13.

Velehü

[*Fâilâtün fâilâtün fâilün*]

Münkir olma ta'n idūben pīrişe
Önce iken red oluban girüşe
Bil münāfık redd-i pīri iy cūvān
Nūruñı nār eyleme gel sen saña

14.

Velehü

[*Fâilâtün fâilâtün fâilün*]

Genc olur künc-i kanâ'at bilene
Olmaz eksik için andan kıllana
Yohsul olmaz bāyı anuñ dünyede
Kāni' olan kim görüpdür dilene

15.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Ger dilersen şüretün ma'nī ola
Messi būduñ tarḥ idüp kıl kīmiyā
İtürüp messün tılā bul özüñi
Kīmiyā nisbet olup tebdīl ola

16.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Dime 'ālim nefsinī bilmeyene
Cehlin anuñ 'ilm-i dīn kılmayana
Zūlmünī 'adl itmeyen 'ālim degül
Ne diyem kim aḡlaya dil dīline [78a]

17.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Var dime nefsün gibi düşmen saḡa
Andan irer her belā nefis issüñe
Yir yüzi anuñ hevāsı toḡtolu
Şeş-cihet oldur virenler her yaḡa

18.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Vāy aḡa kim daḡḡ tuta 'ilm ehline
Terk idüben 'ilmi uya cehline
Zemm idüp zāhir yolın o bātını
Dürüşe 'ilm ü 'amelden sehline

19.

Velehü

[*Fāilātün fāilātün fāilün*]

“Lā” imiş “illā”ya yol “lā”dan dile
Maḥvūñ işbāt itmege girseñ yola
Ḥaḡ ü bātıl “lā” vü “illā”dan tamām
Kılaḡa diñ ism-i Hū’yi kim bula

20.

Velehü

[*Fāilātün fāilātün fāilün*]

Ādem oldur şüretin ma‘nī kıla
Aldanuban qalmaya āb u gile
Gil degül taḥmīr olan ḡudsī vücūd
Ol maḡabbet topraḡın dilden dile

21.

Velehü

[*Fāilātün fāilātün fāilün*]

Ādem oldur ādeme hem-dem ola
Rūḡ-ı Ḡudsī nefḡ-i ḡayydan dem ola
Ādemi hem-dem ḡaçan ḡayvān ider
Ḥāḡḡa ol ādem ki demden dem ola

22.

Velehü

[*Fāilātün fāilātün fāilün*]

‘İlme düriş tā ki cehlüñ qalmaya
Cānuḡ alan anı senden almaya
Duyma ḡāle ‘ilm-i ḡāl iste velī
Vāy aḡa kim ḡāl içün ḡāl şalmaya [78b]

23.

Velehü

[*Fāilātün fāilātün fāilün*]

Şūfî dime öz hevāsın kovana
Ârzūdan ol hevāya uyana
Şūfî oldur terk ide şöhret varın
Nefs iti diñ şehvet için çevüne

24.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Ṭālib isen 'aşkı kıl mürşid saña
Kıble gibi çevirüp yüzün aña
'Aşk imiş tāliblere toğrı tarīk
Hak yolunda şmadum öñdin soña

25.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Dileseñ dil dilegin gire ele
Şerh idüp şadrün revān ol gir yola
Rūşenî'den aydın idüp gözlerün
Gülşenî'nün vechini cāndan dile

26.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Ādem oldur nefhadan insān ola
Hayy u hūdan yevm-i Hak 'a şān ola
Rūh-ı Kudsī ol dem-i ādemdedür
Kim anuñ cismi cihānda cān ola

27.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Gelmişem Hak'dan yine andan yaña
Yüz tutuban giderüm öñdin soña
Bilmezem bātıllı nedür Hak göreli
Ger bilürsüz nedür anı diñ baña

28.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

İy yüzün ħarfi yidi faşlü'l-ħitāb
Şüretün gören didi ümmü'l-kitāb
Oĥuyan seb'ü'l-meşānīyi bilür
Levh-i vechün den kelām-ı müsteṭāb [79a]

29.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Ağ u ħaradan geçüp okı kitāb
Tā bilesün ansuzın nedür ħitāb
Geçmeyen ağ u ħaradan seçemez
Kim ħitāmıdur işi yāĥūd şavāb

30.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Düş şerī'at yolına şapma azup
Öz özüne millet ü mezheb düzüp
Dimegil ħalħa imāmum muħtedā
Ĥarf-ı taħlīdün ħurūfım çizüp

31.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Olagör diri iken k'oldur şavāb
Çün ħatādur dirligün küllī 'azāb
Ölmez imiş ölmeden ölen daĥı
Yoĥdur aĥa ne şoru vü ne ħisāb

32.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Ḳoma şer'üñ yolını elden şapup
Toğrı yol var diyüben andan şapup
Bâtıl oldı andan özge yol olan
Ḥaḳ dimegil bâtıla yoldan şapup

33.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

Diri iken ölmeyen bulmaz cevâb
Ḳabre girende melek kılsa ḥitâb
Bilmeyen nefsin ne bilür Rabb'ini
Tâ ḥaḥâdan fark ola ol dem şavâb

34.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

'Aşḳ imiş nün ve'l-ḳalem ümmü'l-kitâb
Kâf u Nün'uñ ḳudret-i Ḥaḳ'dan ḥitâb
'Aşḳ ile ḳıl içtiḥâduñ iy fenâ
Tâ ḥaḥâña yazıla andan şavâb [79b]

35.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

'Aşḳ imiş bî-keyf olup alan ḥisâb
Ḥalk u ḥaşrdan şoran yâruñ cevâb
'Aşḳa göre şanmañuz vardur mekân
Bu zamân gibi diyüp iy şeyḥ ü şâb

36.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

Münkir olma yol erine yañulup
Redd ile merdüd oluban añılup
Münkir olan şeyḥine şeyḥân-şifat
La'n u ḥard ile ḳılısar şayılup

37.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Ahmağ olur ahmağa viren cevāb
Bilmedigün söyleyende ne şavāb
Çünki bed-terdür haṭādan ahmağun
Söyledigi cehl ile maḥzı cevāb

38.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Her ne dise ahmağa yoğdur ‘itāb
Çün sükūt olur aḡa lāyık cevāb
Her ne diseḡ yarlış aḡlar ahmağa
Çün haṭādur aḡa ‘ākıldan şavāb

39.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

‘Adl ile ma‘mūr olur mülk-i ḡarāb
Çünki zulm ider anı vīrān tebāb
Kılmayanlar ‘adl ile ma‘mūr anı
Şu yirine içiser andan serāb

40.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Dileseḡ bilmek nedür nefis ile Rabb
Ebbüḡi cedd eylegil ceddini eb
Nefye dūriş dem-be-dem işbāt için
Māsivādan kalmayup sende ṭaleb [80a]

41.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Yiyüp içüp yatma karnuñ şişürüp
Puhte olğıl hām olanuñ pişürüp
Çok yimekdür hām olan bil puhteyi
Puhte isen yime haddin aşırup

42.

Velehü

[*Fāilātün fāilātün fāilün*]

Qıble yüzüñdur baña vechüñ şalāt
Farz-ı ‘ayn olan odur görmek zekāt
Vird ü gerd ü şavm u hacc oldur baña
Andan özge aña göre türrehāt

43.

Velehü

[*Fāilātün fāilātün fāilün*]

Dime ‘aşk ehli ola şüret-perest
Yā bile ‘aşkı hevā mağrūrı mest
‘Aşkı ol bilür ki bile Rabb’ini
Nişe didi Haq ezel günü elest

44.

Velehü

[*Fāilātün fāilātün fāilün*]

Şorsalar ‘aşkı nedür diñ ma‘rifet
Zāt u vaşfi lā ta‘ayyün bī-cihet
Zāhir ü bātin görünen ‘aşk imiş
Evvel āhir şāna göre me’lifet

45.

Velehü

[*Fāilātün fāilātün fāilün*]

Nefsüñi mahv idüp işbātuñ gözet
Qalb idüben qalbinüñ zātın gözet
Rūhuña virüp bekā seyr-i şifāt
Şāna göre vechüñ āyātuñ gözet

46.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Gice gündüz serseri dönmez işit
Aña göre sen daḥı görüp iş it
Devre girüp gice gündüz dir saña
Seyr idüp benüm gibi var durma git [80b]

47.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

‘Aşkı bilen diyemez andan şıfat
Çünki külldür ol beyāndan ma‘rifet
Bu ‘aceb kim cümle oldur söyleyen
Evvel āḥir ma‘rifetden menḳabet

48.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Dileseñ bilmek nedür ‘aşḳa şıfat
İtür özün bulup andan ma‘rifet
Māsivādan görme vaşfuñ olanı
Şeş-cihetden oluban çün bī-cihet

49.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Kesretün terk idüben vaḥdetden it
Dügme-i tācımı iy dānā işit
Cehd idüben terki tāc it başuḡa
Aña göre terk ile düriş iş it

50.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Dileseñ bilmek nedür sırr-ı şıfât
Maḥv u işbātuñ oluban vech-i zāt
Koma saña kâla senlik bir nefes
Terk idüben her ne ise âfilât

51.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

Her ne kim dil gözgüsünden görünür
'Aks-i vechüñdür bil anı nâr u nûr
İki 'âlemde ne varsa sendedür
Saña vechüñdür görinen dîv ü hûr

52.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

Qalma taqlîd ile taḥkîkûñ gözet
Zâhirûñ tebdîl ile bâtın düzet
Kim bulur taḥkîke yol taqlîd ile
Kes sözüñ buldum diyüp ancak uzat [81a]

53.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

Her kimüñ kim ola zâhir şer'î süst
Aña uyan mülhid olur ḥod dürüst
Azuban azdırur ol tâliblerin
Saña direm kaç yanından durma cüst

54.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

Ma'rifet 'ilmin saña Rabb'üñ durur
Dâniş oldur kim saña Rabb'den olur
Andan özge umma 'ilme ma'rifet
İsteyen anı yine andan bulur

55.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Dīn dilerseñ dünyeyi terk it unut
Okusañ maqbūl olan oldur Kunūt
İstegil tecrīdüñi tefrīd ile
Ögüdüm budur saña Haka sözi tut

56.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Şanmañ insān ola her hayvān-şıfat
Cāhil ü gūdan ğabī bī-ma‘rifet
Şūretā insān hayvān ma‘nīde
Olan ādemden okumañ menkabet

57.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

‘Aşk imiş bī-keyf olan bī-çün-şıfat
Küll olur andan lisān-ı ma‘rifet
Fāla şıgmaz hāli andan bilmezem
Nice diyem vaşf idūben menkabet

58.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

Ger yakīnden dilesen şıdk-ı hadīs
Diñle ne dir devre kuṭb olan muġīs
Tıybe it kalbün ṭahāretle art
Haka evinde kalmaya tā kim habīs [81b]

59.

Velehü

[Fāilātün fāilātün fāilün]

'Aql ile her kim virür 'aqla revâc
Ay gibi gündün giyer başına tâc
'Aql ile şultân olan ol ma'nîde
Şâh-ı 'aşka viriyor cândan harâc

60.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

Dünye halkın aldayuban iş ü güc
Gice gündüz yağdırur altun u tuc
Cân viren dem şon nefes pul aqçesi
İster ol kim dağluban ola büc

61.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

Her kimüj kim fi'lidür şıdık u şalâh
Ol hidâyet bulısar Hâk'dan felâh
Zühd ü takvâdur tahâret tâlibe
Ol şalâh ile felâh için cenâh

62.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

'Aşkdurur 'aqla harâm olan mübâh
Yokdur anuñ ehline n'itse cenâh
'Aşka yok teklîf 'aqla vuralı
Şer' ile teklîf zühd ile şalâh

63.

Velehü

[Fâilâtün fâilâtün fâilün]

İy baña benden yakîn gözden ırâh
Furşatuñ fevt itmeyüp hâline bağ
Aldanuban dünyeye meyl itmegil
Hâk'a uyup bātılı elden birağ [82a]

SONUÇ

15. asrın ikinci yarısı ile 16. asrın ilk yarısında yaşadığı bilinen Diyarbakırlı Şeyh İbrahim Gülşenî, Halvetîliğin Gülşeniyye kolunun pîr-i evveli olup Diyarbakır, Tebriz, Kahire ve İstanbul'a kadar uzanan geniş bir coğrafyaya tesir etmiştir. İbrahim Gülşenî, ilmini, nakdini ve nüfuzunu daima Allah yolunda sarf etmiş, bu minvalde pek çok eser kaleme almıştır. Bu velud ehlullahın şüphesiz en önemli eseri Türkçe dîvânıdır.

Bu dîvân üzerine şimdiye dek biri Azerbaycan'da olmak üzere toplam üç metin neşri çalışması yapılmıştır. Ancak onun hacimli dîvânı henüz tekâmüle erememiştir. Dîvânının 4'ü yurtdışında, 11'i Türkiye'deki yazma eser kütüphanelerinde olmak üzere 15 nüshası tespit edilmesine rağmen bütün nüshaların edisyon kritiğe dahil edildiği bir neşir henüz gerçekleşmemiştir. Diğer bazı mutasavvıf şairler gibi İbrahim Gülşenî'nin de teknil ve mürettep bir dîvân nüshası ele geçmemiştir. Pek çok eser tertip eden Gülşenî'nin muhakkak eksiksiz bir dîvânı olmalıdır. Türkiye'de 1996 ve 2021 yılında yapılmış iki doktora tezinde onun tespit edilen şiir sayısının 1287 olduğu müşahede edilir. Yine şiir mecmularında da bilinmeyen bir kaç şiirine rastlayabilmek mümkündür. 15 nüshanın tamamında farklı şiirlerin olması bu dîvânların “müntehabât” kabîlinden olmasıyla izah edilebilir. Şimdilik en hacimli nüsha, bin küsür şiiri ihtiva eden Şevket Rado nüshasıdır. *İbrahim Gülşenî Dîvânı*'nın ileride başka nüshalarının çıkma ihtimali çok fazladır. Bu çalışmada daha evvel bilinmeyen bir *Gülşenî Dîvânı* yazması gün yüzüne çıkmıştır. 84 varaklık, yurtiçinde bilinen on ikinci, toplamda ise on altıncı nüsha hüviyetindeki bu nüsha da bir nevi seçkidir. 306 manzume ihtiva etmesiyle de en hacimli altıncı nüshadır. Yapılan mukayeselerle 306 şiirden 104'ünün Türkiye'deki dîvân neşirlerinde yayımlanmadığı anlaşılmıştır. Bu 104 manzumenin 2'si kaside, 39'u gazel, biri rubâ'î ve 62'si de tuyuğdur. Tüm neşirlerde onun bilinen tuyuğ sayısının beş olması bu nüshayı daha da değerli kılmaktadır. Yine ilk defa bu nüshada onun bir rubâ'îsi de ortaya çıkmıştır. Tespit edilen 15 nüshada da bu kadar çok tuyuğ görülmemiştir. Bu nüsha, Gülşenî'nin başka tuyuğlarının da çıkabileceğinin müjdesi olmuştur. Zira tuyuğlar pek titiz şekilde olmasa da hurûf-ı hecâyâ göre müretteptir ve son tuyuğun revî harfi “h” şeklindedir. 65 tuyuğdan üç tanesi Azerbaycan ve Türkiye'deki çalışmalarda yer almaktadır. Gülşenî dîvânının nüshaları farklı farklı şiirleri ihtiva ettiği için neşirlerde farklı şiirler ortaya çıkmıştır. Azerbaycan'da yapılan çalışmada kıymetli bir nüsha olduğu anlaşılan Fahri Bilge nüshası da kullanıldığından şahsî kitaplığımızdaki nüshadaki 73 şiirin yayımlanmadığı belirlenmiştir.

Azerbaycan neşriyle mukayese edildiğinde 10 gazel ve yine 1 rubâ'î ve 62 tuyuğ neşredilmemiştir. Bulunan yeni şiirlerde herhangi bir şekil ve muhteva farkı görülmemiştir.

Azerbaycan ve Türkiye'deki tüm neşirleri dikkate aldığımızda İbrahim Gülşenî'nin bilinen şiir sayısı 1287'den 1360'a yükselmiştir. Fahri Bilge nüshasındaki ve diğer tüm nüshalardaki şiirler de eklendiğinde bu sayı şüphesiz artacaktır. *İbrahim Gülşenî Dîvânı*'nın yurtiçi ve yurtdışındaki tüm nüshaları ve şiir mecmuaları da dahil edilerek yeni bir tenkidli neşrinin yapılması elzemdir ki ileride yeni bir tenkidli neşir yapma arzumuz vardır. Bu çalışmayla sahaf ve müzayedelerin önemli bir yazma eser menbaı olduğu da bir kere daha anlaşılmalı ve Hak muhibbi İbrahim Gülşenî'nin dîvânına, hakkında yapılacak yeni araştırmalara katkı sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Akay, M. (1996). *İbrahim Gülşenî'nin Dîvânı (Metin-Dil Hususiyetleri-Sözlük)*, Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.

Avçin, M. (2021). *İbrahim Gülşenî Divanı*, Doktora Tezi, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.

Azamat, N. (2000). "İbrâhim Gülşenî", *T.D.V. İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 21, s. 301-304.

Koç, M. & Tanrıverdi, E. (2014). *Menâkıb-ı İbrâhîm-i Gülşenî (İnceleme-Metin), Muhyî-i Gülşenî*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Konur, H. (1998). *İbrâhîm Gülşenî (Hayatı, Eserleri, Görüşleri)*, Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Macit, M. (2021). "İbrahim Gülşenî", *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ibrahim-gulseni>

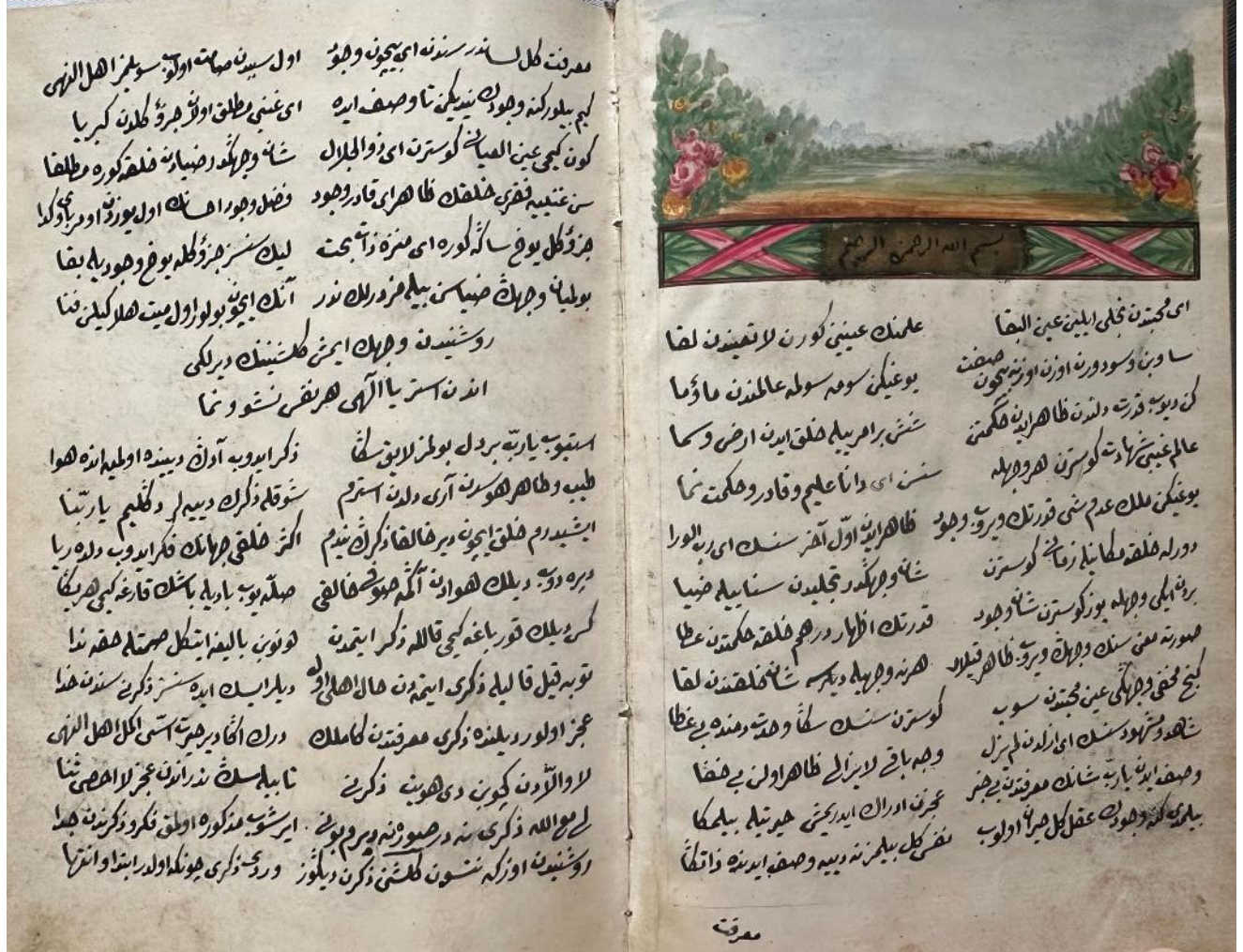
Musayeva (Musabeyli), A. (2012). *Şeyx İbrahim Gülşenî Bærdæi və Türk Divanı I, II*, Bakı: Elm və Tæhsil

Musayeva, A. (2006). *Şeyx İbrahim Gülşenî Bærdæi Divan*, Bakı: Avrasiya Press.

Yazıcı, T. (1951). *Şeyh İbrahim Gülşenî, Hayatı, Eserleri, Tarikatı*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Yıldız, Â. (2002). "İbrahim Gülşenî'nin Pend-nâme'si", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 16, s. 57-95.

16. Nüşadan Örnek Varaklar

Dîvânın ilk varakı, (Doç. Dr. İlyas Kayaokay'ın şahsî kütüphanesinden)

